

Міністерство освіти і науки України
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

Кафедра цивільного, господарського та кримінального права

ПРАВознавство

Методичні вказівки

до практичних занять і завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів
напряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” усіх форм навчання

Укладач: к.і.н., доцент Нітченко А.Г.

Чернігів – 2013

Міністерство освіти і науки України
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

УДК 340:371.214.114(075.8)

ББК 67.9(4Укр)

П 68

Кафедра цивільного, господарського та кримінального права

Затверджено
Вченою радою юридичного факультету
“29” серпня 2013 року, протокол № 1

ПРАВОЗНАВСТВО

Методичні вказівки

до практичних занять і завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів
напряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” усіх форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри
цивільного, господарського та кримінального права
“29” серпня 2013 року, протокол № 1

Чернігів – 2013

УДК 340:371.214.114(075.8)

ББК 67.9(4Укр)

П 68

Правознавство: методичні вказівки до практичних занять і завдання для індивідуальної та самостійної роботи студентів на пряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” усіх форм навчання / Укладач: к.і.н., доцент Нітченко А.Г., Чернігів: ЧДІЕУ, 2013. – 76с.

Укладач: к.і.н., доцент Нітченко А.Г.

Рецензент: к.ю.н., доцент Ніщимна С.О.

© А.Г.Нітченко, 2013

ЗМІСТ

	Стор.
Вступні методичні положення.....	5
Опис навчальної дисципліни.....	8
Програма навчальної дисципліни.....	9
Структура навчальної дисципліни.....	12
Тематичний план курсу та структура навчальних занять за змістовими модулями.....	14
Плани семінарських занять. Завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів.....	15
Методичні вказівки до індивідуальної роботи студентів.....	52
Методичні вказівки до самостійної роботи студентів.....	54
Рекомендації щодо алгоритму розв'язання ситуаційних задач, аналізу нормативних актів, порівняння юридичних понять і явищ.....	55
Модульний контроль.....	57
Перелік питань до екзамену.....	66
Загальні вимоги до контролю успішності студентів.....	68
Порядок здійснення поточного контролю знань студентів.....	69
Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	70
Порядок здійснення підсумкового контролю знань студентів.....	72
Критерії оцінок підсумкового контролю.....	73
Основна література з курсу	75
Додаток.....	76

ВСТУПНІ МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Правознавство – суспільна юридична наука про державу і право, юридичні норми, закони, права людей та організацій, правосуддя, боротьбу з правопорушеннями, злочинністю.

Дисципліна має велике теоретичне і практичне значення у підготовці фахівців неюридичних спеціальностей усіх напрямів підготовки, оскільки її роль полягає у підвищенні рівня правових знань студентів як поінформованих, активних і відповідальних громадян власної держави і майбутніх високоосвічених спеціалістів, в якій би галузі економіки вони не працювали, а також у вихованні високої правосвідомості та правової культури особистості, без чого розбудова правової держави і громадянського суспільства, поступовий розвиток економічних відносин в державі є неможливим.

Навчальними планами різних напрямів підготовки передбачено різний обсяг годин з цього навчального курсу. Зокрема для студентів напряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” денної та заочної форм навчання передбачено 120 год.

При побудові навчального курсу використовується *модульна програма* пізнавального типу, що створюється на основі принципів предметного підходу та фундаментальності в побудові змісту навчання. Відповідно навчальний матеріал дисципліни поділено на змістові модулі, які розкривають зміст навчального матеріалу певного блоку. Кожен модуль є відносно самостійною одиницею навчання в рамках курсу, що завершується модульним контролем. *Сукупність модулів* – завершений навчальний курс. Отже, одним із найбільш важливих *методологічних принципів*, які допомагають у засвоєнні зазначеної дисципліни є *системність*: дисципліна поділена на 4 змістові модулі що охоплюють основні галузі права.

Мета дисципліни – сформулювати у студентів неюридичних спеціальностей усіх напрямів підготовки знання та розуміння законодавства України; переконаності щодо ефективності права як засобу регулювання суспільних відносин; звички вчиняти дії відповідно до приписів правових норм; вміння використовувати у практичній діяльності правові знання, реалізовувати й захищати свої суб’єктивні права і законні інтереси, виконувати юридичні обов’язки.

Завдання дисципліни – забезпечити засвоєння фундаментальних знань та культури студентів, розвинути вміння та навички орієнтації в правових відносинах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни *студент повинен*

знати:

- предмет й метод навчальної дисципліни;
- поняття, сутність, походження, функції держави;
- поняття, сутність, походження права;
- принципи і функції права;
- політико-правовий досвід державного будівництва в Україні;
- структуру судових органів і правоохоронних органів;
- основні джерела різних галузей права України;
- поняття та основні положення окремих галузей права;
- основні засади правового регулювання конституційних, цивільно-правових, сімейних і трудових відносинах, а також в сфері притягнення особи до адміністративної та кримінальної відповідальності.

вміти:

- знаходити необхідну юридичну та іншу спеціальну літературу для поповнення своїх теоретичних знань;
- аналізувати та тлумачити юридичні норми;
- формулювати і аргументовано висловлювати власну думку з посиланням на норми права;
- застосовувати набуті знання для визначення способу поведінки і порядку дій в конкретних ситуаціях, відповідно до закону, процедури звернення до державних органів й установ по кваліфіковану юридичну допомогу;

- використовувати й узагальнювати досвід правозастосування в професійній діяльності та громадському і особистому житті;
- використовувати правові процедури захисту прав і свобод людини.

На лекційних заняттях викладаються ключові теми курсу, передбачені навчально-тематичним планом, даються конкретні методичні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів. В змісті кожної лекції поєднуються теоретико-пізнавальний, світоглядний, виховний і методичний методи.

Семінарські заняття організаційно представляють собою семінар із елементами практичного заняття. Заняття поділяється на дві частини, що обумовлює порядок та методи його проведення. Перша частина проводиться у формі заслуховування доповідей згідно плану заняття. Доповіді готуються на основі вивчення рекомендованої літератури і практичних завдань, розроблених до кожного заняття. У другій частині передбачається практична робота, що включає роботу з таблицями та вирішення ситуаційних задач.

Плани семінарських занять для студентів напряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” розширюють і доповнюють лекційний курс та охоплюють 11 тем. Кожна тема складається з окремих питань і практичних завдань, які є розгорнутим планом для висвітлення проблеми. Студент повинен знати відповіді на всі питання і практичні завдання, виконати завдання для самостійної та індивідуальної роботи. Для цього студент вивчає і конспектує рекомендовану літературу. Для ефективного засвоєння матеріалу також необхідне постійне опрацювання нормативно-правового матеріалу з теми, яка вивчається. Усі вказані у посібнику джерела опубліковані у періодичному виданні “Офіційний вісник України”. Для більш зручного користування студентам пропонується використовувати матеріали офіційного сайту Верховної Ради України. До кожної теми пропонується оптимальний список необхідної літератури та нормативно-правових джерел, якій надається з бібліотечного фонду ЧДІЕУ та Чернігівської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка. Список основної літератури з курсу подається наприкінці методичних вказівок.

Семінарські заняття мають на меті поглиблення і закріплення теоретичних знань, отриманих під час лекцій і в процесі самостійної роботи над нормативно-правовими актами, навчальною та науковою літературою, а також виявлення й оцінку ступеня і якості засвоєння студентами матеріалу, що вивчається. Під час семінарських занять студенти засвоюють основні методи і прийоми ретроспективного аналізу нормативно-правового матеріалу та юридичної практики його застосування.

Самостійна робота студентів – це органічна частина навчального процесу, під час якого студенти навчаються раціональним методам самостійної пізнавальної діяльності. Важливим принципом самостійної роботи є індивідуалізація (індивідуальна робота кожного студента).

Призначенням самостійної роботи є:

- поглиблення теоретичних знань, отриманих на лекціях;
- заохочення студентів до аналізу нормативно-правових джерел, активної творчої роботи із опрацюванням рекомендованої літератури;
- озброєння майбутніх фахівців усіх напрямів підготовки знаннями основних правових положень, що стосуються їх професійної діяльності;
- формування у студентів вміння орієнтуватися в нормативних джерелах;
- вироблення у майбутніх спеціалістів практичних навичок по реалізації норм чинного законодавства.

Питання, винесені для самостійного опрацювання є орієнтовними.

Для ефективної самостійної роботи *студенти мають вміти:*

- здійснювати інформаційний пошук;
- добирати відповідну літературу, фіксувати та обробляти результати;
- складати конспекти, реферати за опрацьованою літературою;
- складати резюме лекцій;
- працювати з нормативно-правовими актами;
- працювати з довідковим матеріалом;

- застосовувати швидке читання.

Самостійна робота сприяє вдосконаленню у студентів навичок аналізу нормативно-правових актів, вивчення монографічної та навчальної літератури, а також формуванню професійних якостей і вмінь.

Контроль з боку викладача за самостійною роботою здійснюється через усне опитування на семінарських заняттях, тестування, оцінку реферативних доповідей, перевірку конспектів, які складають студенти під час роботи над навчальною літературою до тем курсу.

Індивідуальна робота передбачає підготовку реферату з обраної студентом теми до підсумкового контролю, а також підготовку до семінарських занять протягом семестру.

Виконання індивідуального завдання включає в себе п'ять основних етапів:

- 1) вибір теми дослідження;
- 2) збирання матеріалів;
- 3) опрацювання літератури;
- 3) написання тексту;
- 4) оформлення роботи.

Індивідуальна робота виступає складовою вивчення змісту навчальної дисципліни та будується на репродуктивному, репродуктивно-творчому та творчо-пошуковому рівнях. Вона сприяє розвитку творчої активності студентів, прищеплює навички, необхідні для самоосвіти, пошуку шляхів вдосконалення професійної діяльності після закінчення навчання.

Індивідуальне завдання студенти виконують під керівництвом викладача, що проводить у них практичні заняття за тематикою, яка подається в даних методичних вказівках. Якість виконання враховується при складанні екзамену.

Консультації є однією з основних форм надання студентам допомоги в самостійній роботі з вивчення дисципліни. Вони проводяться напередодні семінарських занять, контрольних робіт, під час написання рефератів, а також при підготовці до екзамену.

Контроль засвоєння студентами навчального матеріалу є важливою складовою частиною навчально-виховного процесу. Контроль передбачає визначення ступеня глибини і ефективності досягнення студентами поставлених навчальних завдань, виявлення ставлення до процесу навчання; посилення мотивації до самостійної роботи; отримання інформації, необхідної для вдосконалення методики викладання.

Формами контролю є усні опитування, письмові роботи (в тому числі реферативного характеру), самостійні або контрольні роботи та тести.

Сумарна оцінка модулів складається з оцінок, які були отримані студентом за:

- роботу на семінарських заняттях;
- своєчасне і якісне виконання завдань для самостійної та індивідуальної роботи;
- контрольну/самостійну роботу;
- тестові завдання.

Для підсумкового контролю засвоєння матеріалу дисципліни навчальними планами передбачено екзамен.

Навчальна дисципліна “Правознавство” є **інтегрованою**. Вона органічно поєднується з дисциплінами, які вивчають студенти, зокрема “Адміністративне право”, “Цивільне і сімейне право” “Трудове право”, “Правове регулювання соціальних відносин” та ін.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 1301 Соціальне забезпечення	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.130102 Соціальна робота		
Змістових модулів – 4	Спеціальність (професійне спрямування)	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		30 год.	6 год.
		Семінарські	
		28 год.	2 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		55 год.	98 год.
Індивідуальні завдання: -			
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 58 / 55 год.

для заочної форми навчання – 8 / 98 год.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основи теорії держави та права

Утворення суспільства та причини виникнення (походження) держави та права. Поняття, основні ознаки та визначення держави. Поняття і визначення типу, видів та форми держави. Характеристика форм державного правління. Характеристика форм державного устрою. Види і суть державно-політичного режиму. Функції держави. Виникнення і реалізація ідеї правової держави. Поняття, основні ознаки і визначення правової держави. Поняття громадянського суспільства. Співвідношення держави і громадянського суспільства. Принцип єдності і розподілу державної влади.

Поняття і види соціальних норм. Ознаки і місце правових норм у системі інших соціальних норм. Право як соціально-культурне явище. Походження права. Сутність права, джерела права. Право і мораль. Взаємозв'язок держави, влади, політики та права. Роль і функції права у суспільстві. Властивості права. Джерела та форми права. Поняття, структура, види норм права. Закони, підзаконні акти, галузі та інститути вітчизняного права. Поняття предмету та методу правового регулювання. Види систематизації законодавства. Сучасна правова політика України.

Поняття, склад та види правовідносин. Соціальні та юридичні передумови виникнення правовідносин. Правоздатність. Дієздатність. Елементи правовідносин. Суб'єкти та об'єкти правовідносин в Україні. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин. Законність – один із конституційних принципів функціонування політичної системи. Правосвідомість. Нагляд за виконанням законів. Правопорядок: поняття і зміст. Юридичні гарантії законності правопорядку. Правова культура і правова поведінка. Поняття правопорушення: противоправність, винність, деліктоздатність, соціальна небезпечність та шкода. Склад правопорушення. Види правопорушень та ознаки юридичної відповідальності. Мета і принципи юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності.

Тема 2. Основи конституційного права

Поняття і загальна характеристика конституційного права та конституційно-правових відносин. Загальна характеристика Конституції як джерела права. Історичний аспект розвитку українського конституціоналізму. Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України. Особливості внесення змін до Конституції України. Державний лад України. Правовий статус громадянина України: конституційні права, свободи та обов'язки. Громадянство України. Гарантії та механізми захисту прав і свобод. Виборче право та виборча система України. Верховна Рада України. Правовий статус народного депутата України. Президент України. Органи державної виконавчої влади України. Місцеве самоврядування. Конституційний статус органів суду.

Тема 3. Основи адміністративного права

Поняття, предмет, метод і завдання адміністративного права. Система та джерела адміністративного права. Адміністративно-правові норми, їх особливості. Адміністративно-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт, особливості та класифікація. Адміністративне право та державне управління. Форми і методи державного управління. Специфіка адміністративно-правових відносин та їх структура. Суб'єкти та об'єкти правових відносин в Україні.

Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення. Адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність. Відповідальність неповнолітніх. Окремі види адміністративних правопорушень та відповідальність за них. Органи, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення та впровадження у справах про них. Виконання постанов про накладання адміністративних стягнень. Адміністративне судочинство та юрисдикція адміністративних судів.

Тема 4. Основи цивільного права

Цивільний кодекс України – основне джерело цивільного права. Особливості цивільно-правових відносин, принципи їх регулювання. Суб'єкти цивільно-правових відносин: фізичні особи,

юридичні особи, держава. Об'єкти цивільного права. Специфіка провадження по цивільних справах. Позовна давність: поняття та зміст. Припинення, перерва та поновлення строків позовної давності. Право власності: поняття та зміст. Суб'єкти та об'єкти права власності в Україні. Загальна часткова та загальна сумісна власність. Підстави виникнення та припинення права власності. Виключне право власності народу України. Право приватної власності. Право комунальної власності. Право державної власності. Право інтелектуальної власності. Захист права власності в Україні. Зобов'язальне право. Угоди: зміст, форми, недійсність. Загальні положення про зобов'язання. Окремі види зобов'язань. Спадкове право.

Тема 5. Основи житлового права

Загальні уявлення про предмет, метод і завдання житлового права. Конституція України про право на житло. Житловий кодекс України – джерело житлового права. Система та завдання житлового права. Житлові правовідносини, їх об'єкт та суб'єкт. Види житлового фонду. Порядок забезпечення громадян житлом. Умови надання житла. Користування жилим приміщенням. Договір найму (оренди) жилого приміщення. Права та обов'язки власника (наймодавця) та наймача жилого приміщення. Правове забезпечення приватизації житлового фонду. Організація та діяльність житлово-будівельних кооперативів. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Особливості укладення договору купівлі-продажу жилого приміщення. Договір обміну жилими приміщеннями. Види житлових спорів. Кримінальна відповідальність за порушення правил використання житлового приміщення.

Тема 6. Основи сімейного права

Сімейний кодекс – основне джерело сімейного права. Загальні уявлення про предмет, метод і завдання сімейного права. Система та джерела сімейного права. Сімейно-правові норми, їх особливості. Сімейно-правові відносини, їх об'єкт та особливості. Шлюб. Умови і порядок укладання шлюбу. Шлюбний договір. Особисті і майнові права та обов'язки подружжя. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу. Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей. Аліменти. Поняття опіки та піклування. Призначення та зняття опіки та піклування. Усиновлення (удочеріння). Патронат над дітьми. Захист материнства та дитинства у міжнародному праві та законодавстві України. Види актів цивільного стану. Державні органи реєстрації актів цивільного стану.

Тема 7. Основи трудового права та право соціального захисту населення

Загальні уявлення про предмет та метод трудового права. Поняття та види джерел трудового права. Поняття та класифікація суб'єктів трудового права. Поняття та ознаки трудових правовідносин. Загальна характеристика колективних договорів та угод. Загальна характеристика законодавства про зайнятість населення. Поняття, сторони та зміст трудового договору. Поняття та види робочого часу. Поняття та види часу відпочинку. Поняття і структура заробітної плати. Дисциплінарна відповідальність працівників за нанесення збитків підприємству. Поняття, підстави та умови матеріальної відповідальності сторін трудового договору. Поняття охорони праці та державна політика у цій сфері. Поняття трудових спорів, їх види та причини виникнення. Порядок виконання рішень відносно трудових спорів. Законодавство України про порядок укладання колективних договорів і розгляду колективних трудових спорів.

Конституційне право на соціальний захист. Поняття та види соціального забезпечення. Основи пенсійного забезпечення в Україні. Види пенсій. Особливості соціального захисту окремих категорій громадян. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Основні компенсації та пільги громадянам, віднесеним до 1-ої, 2-ої, 3-ої та 4-ої категорії. Пенсії особам, віднесеним до категорій 1, 2, 3, 4. Поняття і види компенсацій та допомог.

Тема 8. Основи господарського права

Поняття та загальна характеристика господарського права і господарських правовідносин. Державна реєстрація суб'єктів господарювання. Підприємства в Україні. Об'єднання підприємств. Господарські товариства. Фермерське господарство. Поняття, види та функції господарського

договору. Особливості правового регулювання окремих видів господарської діяльності. Захист прав суб'єктів господарської діяльності. Господарські правопорушення: поняття і види. Поняття та особливості господарсько-правової відповідальності.

Тема 9. Основи фінансового права

Загальні уявлення про предмет, метод, завдання та систему фінансового права. Фінансова діяльність держави та фінансова система. Сутність фінансових правовідносин. Державні органи, що керують фінансовою діяльністю. Організація фінансового контролю. Державний бюджет України і бюджетне право. Бюджетний устрій і бюджетний процес в Україні. Бюджетний кодекс України. Порядок складання, розгляду і затвердження бюджетів різних рівнів в Україні. Бюджетний процес. Виконання Державного бюджету України. Звіт про виконання державного бюджету. Податкова система України. Податковий кодекс України. Податок на додану вартість. Місцеві податки і збори. Митний кодекс України та правові основи митного регулювання. Поняття державних витрат та бюджетного фінансування. Принцип фінансування. Порядок звітування про використання державних коштів. Правове регулювання грошового обігу в Україні. Правові основи кредитування. Правовий режим валютних операцій. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

Тема 10. Основи земельного та екологічного права

Загальні уявлення про предмет, метод і завдання земельного права. Земельний кодекс України як джерело земельного права України. Структура земельного фонду України. Земельна реформа в Україні. Земельно-правові норми, їх особливості. Земельно-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт та особливості. Форми власності на землю. Приватизація земельних ділянок. Поняття землекористування. Права та обов'язки власників землі та землекористувачів. Право земельного сервітуту. Особливості оренди землі та орендна плата за землю. Застава землі. Поняття іпотеки. Порядок вирішення земельних спорів. Поняття аграрного права. Правове регулювання аграрних відносин.

Загальні уявлення про предмет, метод та завдання екологічного права. Екологічне законодавство. Права та обов'язки природокористувачів. Право власності на природні об'єкти. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення: поняття, зміст, функції.

Тема 11. Основи кримінального права та правоохоронної діяльності

Завдання кримінально-правової та виправно-правової політики України. Кримінальний кодекс України як основне джерело кримінального права. Поняття та ознаки злочину. Склад злочину. Кримінальна відповідальність та її засади. Поняття та види обставин, що включають злочинність діяння. Необхідна оборона. Крайня необхідність. Кримінальна відповідальність неповнолітніх. Види злочину та кримінального покарання. Співучасть у злочині. Правосуддя по кримінальних справах. Звільнення від кримінального покарання.

Поняття правоохоронної діяльності та її ознаки. Органи внутрішніх справ України. Органи прокуратури. Інші правоохоронні органи України. Напрями діяльності. Органи з виявлення та розслідування злочинів. Поняття правозахисної діяльності. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Юстиція, нотаріат, адвокатура.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	кон.	інд	с.р.		л	с	кон	інд/ п/к	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1-й семестр												
Модуль 1. Основні поняття держави та права												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Основи теорії держави та права.	10	4	4			2	11	4				7
Тема 2. Основи конституційного права.	10	2	4			4	10				2	8
Тема 3. Основи адміністративного права.	10	2	2	2		4	9			1		8
Разом за змістовим модулем 1	30	10	8	2		10	30	4	-	1	2	23
Усього годин	30	10	8	2		10	30	4	-	1	2	23
Модуль 2. Основи галузевого законодавства України												
Змістовий модуль 2.												
Тема 1. Основи цивільного права.	8	2	2	2		2	9			2		7
Тема 2. Основи житлового права.	6	2	2			2	6					6
Тема 3. Основи сімейного права.	6	2	2			2	6					6
Тема 4. Основи трудового права та право соціального захисту населення.	10	4	4			2	9		2			7
Разом за змістовим модулем 2	30	10	10	2		8	30	-	2	2	-	26
Усього годин	30	10	10	2		8	30	-	2	2	-	26
Модуль 3. Основи галузевого законодавства України												
Змістовий модуль 3.												
Тема 1. Основи господарського права.	14	2	2			10	14	2				12
Тема 2. Основи фінансового права.	16	2	2	2		10	16			2	2	12
Разом за змістовим модулем 3	30	4	4	2		20	30	2	-	2	2	24

Усього годин	30	4	4	2		20	30	2	-	2	2	24
Модуль 4. Основи галузевого законодавства України												
Змістовий модуль 4.												
Тема 1. Основи земельного та екологічного права.	15	4	2			9	16			1	2	13
Тема 2. Основи кримінального права та правоохоронної діяльності.	15	4	2	1		8	14		2			12
Разом за змістовим модулем 4	30	8	4	1		17	30	-	2	1	2	25
Усього годин	30	8	4	1		17	30	-	2	1	2	25
ІНДЗ												
Усього годин	120	30	28	7		55	120	6	8	6	2	98

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ

Згідно “Положення про організацію навчального процесу в кредитно – модульній системі підготовки фахівців ЧДІЕУ” (далі – Положення) **модуль** – це задокументована завершена частина освітньо – професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу (тема, самостійна робота, індивідуальна робота, тест). **Змістовий модуль (ЗМ)** – це система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об’єктові (дорівнює 30 годин загального навчального часу).

Змістовий модуль	Назва теми	Денна форма навчання					
		Лекції	Семінари	Самостійна робота	Консультації	Загальний обсяг годин з дисципліни	ECTS кредити
1.	Основи теорії держави і права.	4	4	2		30	1
	Основи конституційного права.	2	4	4			
	Основи адміністративного права.	2	2	4	2		
	Всього по модулю 1	8	10	10	2	30	1
2.	Основи цивільного права.	2	2	2	2	30	1
	Основи житлового права.	2	2	2			
	Основи сімейного права.	2	2	2			
	Основи трудового права та право соціального захисту населення.	4	4	2			
	Всього по модулю 2	10	10	8	2	30	1
3.	Основи фінансового права.	2	2	10		30	1
	Основи господарського права.	2	2	10	2		
	Всього по модулю 3	4	4	20	2	30	1
4.	Основи земельного та екологічного права.	4	2	9	1	30	1
	Основи кримінального права та правоохоронної діяльності.	4	2	8			
	Всього по модулю 4	8	4	17	1	30	1
	Всього з дисципліни	30	28	55	7	120	4
	Форма звітності	Екзамен					

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

**Тема 1. Основи теорії держави та права
(4 год.)**

Заняття 1

План:

1. Виникнення держави і права.
2. Поняття та види форми правління, форми державного устрою та форми державно-правового режиму (класифікація держав за їхньою формою).
3. Місце і роль права в системі соціальних норм. Джерела та форми права.
4. Система права. Галузі права.

Заняття 2

План:

1. Поняття про законодавство.
2. Структура правової норми.
3. Система законодавства та систематизація нормативно-правових актів.
4. Правовідносини, правопорушення та юридична відповідальність.

Основні поняття: держава, право, теорії: теологічна, патріархальна, договірна, насильства, психологічна, історико-матеріалістична, органічна, космічна, технократична; форма держави, форма правління, республіка, парламентська республіка, президентська республіка, змішана республіка, монархія, абсолютна монархія, обмежена монархія, політичний режим, демократичний режим, авторитарний режим, деспотія, фашистський режим, охлократія, тиранічний режим, територіальний устрій, унітарна держава, федеративна держава, конфедерація, імперія, суспільство, соціальні норми, право, мораль, функції соціальних норм, функції права, джерела права, форми права, правовий акт, систематизація правових актів, правовий звичай, правовий прецедент, правовий договір, законодавчий процес, правова система, система права, галузь права, інститут права, норма права, система законодавства, галузь законодавства, нормативний інститут, нормативний припис, систематизація законодавства, кодифікація, інкорпорація, правова норма, гіпотеза, диспозиція, санкція, юридичні факти, дії, події, правова система, види правових систем, правовідносини, об'єкти та суб'єкти правовідносин, фізичні особи, юридичні особи, правопорушення, склад правопорушення, об'єкт та суб'єкт правопорушення, осудність, неосудність, юридична відповідальність.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *розпочніть роботу над складанням словника* основних понять та термінів.
2. Проаналізуйте поняття та етапи розвитку суспільства, види суспільств.
3. Розкрийте причини виникнення держави і права.
4. Охарактеризуйте теорії виникнення держави і права.
5. Визначте функції держави: поняття, види та підстави класифікації.
6. Поясніть терміни безпосередня демократія та механізм державної влади.
7. Здійсніть загальну характеристику понять і видів форм правління; політичних режимів.
8. Розкажіть про соціальні норми, поняття, ознаки та функції права.
9. Охарактеризуйте місце і роль права в системі соціальних норм.

10. Визначте джерела (форми) права. Дайте відповідь на питання: що означає систематизація правових актів?
11. Проаналізуйте правову систему; систему права і систему законодавства.
12. Здійсніть загальну характеристику основних галузей права України.
13. Визначте поняття правопорушення та його ознаки; юридичну відповідальність.
14. Поясніть особливості притягнення до юридичної відповідальності.
15. *Складіть таблицю “Право та мораль: спільні ознаки та відмінності”:*

	Спільні ознаки	Відмінності
Право		
Мораль		

16. *Розкрийте значення понять та порівняйте їх: “Право й закон”*

Критерії	Право	Закон
1. Елементи		
2. Функції		

17. *Що означають поняття “система права” і “система законодавства”?*
18. *Складіть порівняльну таблицю “Система права - система законодавства”:*

Критерії	Система права	Система законодавства
1. Елементи системи		
2. Гнучкість системи		
3. Первинність системи		

19. *Надайте порівняльну характеристику правової та соціальної держави.*

Завдання для індивідуальної роботи:

Заняття 1

Підготувати реферати з таких питань:

1. Держава і право – закономірний результат розвитку цивілізації.
2. Теорії походження держави.
3. Види і загальна характеристика нормативних актів.

Заняття 2

1. Ідея правової держави.
2. Поняття про правову державу та її основні ознаки.
3. Громадянське суспільство.
4. Напрямки формування правової держави в Україні.
5. Причини та наслідки правопорушень.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Яким чином регулювалися соціальні відносини в додержавний період суспільного розвитку?
2. Охарактеризуйте правління феодальних держав.
3. Як змінилось ставлення до прав людини в буржуазних державах?
4. Охарактеризуйте форми правління в буржуазних державах.
5. Про що свідчить виникнення соціальних держав?
6. Чи є Україна насправді соціальною державою?
7. Проаналізуйте процес виникнення і реалізації ідеї правової держави (або панування права).
8. Охарактеризуйте поняття, основні ознаки і визначення правової держави.
9. Визначте поняття громадянського суспільства.
10. Як співвідноситься держава і громадянське суспільство?
11. Охарактеризуйте позиції і думки прихильників та противників принципу єдності і розподілу державної влади.
12. Дайте оцінку рівня дотримання дисципліни, правопорядку та законності в нашій країні.

Література:

Додаткова:

1. *Актуальні проблеми теорії держави і права: навч. посібник* / [С.М. Тимченко та ін.]. – [2-е вид. стер.]. – К.: КНТ, 2008. Ч.1. Актуальні проблеми теорії держави. – 2008. – 285с.
2. *Кашанина Т.В.* Происхождение государства и права: учеб. пособие / Кашанина Т.В. – М.: Высшая школа, 2004. – 325с.
3. *Краковська А.* Конституційно-правові основи реалізації соціальної функції держави в Україні / А. Краковська // *Юридична Україна*. – 2009. – № 7. – С. 33 – 40.
4. *Котюк В.О.* Загальна теорія держави і права: навч. посібник / Котюк В.О. – К.: Атіка, 2005. – 592с.
5. *Пахоменко Н.М.* Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія / Пахоменко Н.М. – К.: Юридична думка, 2008. – 336с.
6. *Патріархальна теорія походження держави* / Тимошенко В.І. // *Юридична енциклопедія: [в 6 т.]* / відп.ред. Шемшученко Ю.С. [та ін.]. – К.: “Укр. Енцикл.” ім. М.П.Бажана, 2002. Т. 4: Н-П. – С. 459 – 460.
7. *Психологічна теорія походження держави* / Тимошенко В.І. // *Юридична енциклопедія: [в 6 т.]* / відп.ред. Шемшученко Ю.С. [та ін.]. – К.: “Укр. Енцикл.” ім. М.П.Бажана, 2003. Т. 5: П-С. – С. 193 – 194.
8. *Хома Н.М.* Загальна теорія держави і права: підручник [для вищ. навч. закл.] / Хома Н.М. – Львів: Новий світ. – 2000, [2003]. – 581[1]с.

Тема 2. Основи конституційного права

(4 год.)

Заняття 1

План:

1. Поняття конституційного права. Джерела конституційного права.
2. Загальні засади демократичного конституційного ладу України.
3. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки.
4. Виборча система в Україні. Види референдумів.

Заняття 2

1. Система органів державної влади та місцеве самоврядування за Конституцією України.
2. Правовий статус Автономної Республіки Крим.
3. Система судової влади.

Основні поняття: конституційне право, джерела конституційного права, Конституція України, суверенітет, громадянство, набуття громадянства, припинення громадянства, права, обов'язки, влада, державна влада, органи державної влади, Верховна Рада, органи місцевого самоврядування, вибори, виборча система, пропорційна, мажоритарна, змішана виборчі системи, судова влада, Конституційний суд, президент.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. **Складіть таблицю “Конституції та конституційні акти в історії становлення української державності”:**

№	Дата прийняття	Назва документу
1.		
16.		

3. **Складіть порівняльну таблицю “Репатріанти-апатриди”:**

Критерії	Репатріанти	Апатриди
1. Поняття		
2. Наявність громадянства		
3. Під якою юрисдикцією перебувають?		

4. Згідно ст. 1 Конституції України наша держава є правовою. Кожен громадянин України повинен знати, які інстанції чи посадові особи виступають гарантами дотримання прав і свобод. *Заповніть таблицю “Міжнародно-правові засоби захисту прав і свобод”:*

в Україні	в Європі	у світі

5. Як можна трактувати вислів філософа Р. Емерсона “Моя свобода розмахувати руками завершується там, де починається ніс мого ближнього”?
6. **Складіть порівняльну таблицю “Загальна характеристика змін до Конституції України”:**

Запитання для аналізу	1996 р.	2004 р.
1. Форма державного правління		
2. Повноваження у сфері виконавчої влади		
3. Законодавчий процес		
4. Загальна характеристика Верховної Ради та її повноважень		

7. Які зміни до Конституції України були внесені у 2011 р.?
8. *Порівняйте* мажоритарну та пропорційну виборчі системи.

Задача №1

Чи має підстави для набуття громадянства України особа без громадянства, один з батьків якої є громадянином України?

Задача № 2

Чи є підстави для набуття громадянства України в дитини, що народилася в Україні, батьки якої є особами без громадянства і постійно проживають в Україні останні п'ять років?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

Заняття 1

1. Історичний аспект розвитку українського конституціоналізму та передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України.
2. Теорія поділу влади.

Заняття 2

1. Президент України в механізмі здійснення державної влади.
2. Повноваження Верховної Ради України як органу вищої законодавчої влади.
3. Органи виконавчої влади в Україні.
4. Система судової влади в Україні.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Коли була проголошена незалежність України?
2. Проаналізуйте “Декларацію про державний суверенітет” та “Акт проголошення незалежності України”.
3. Проаналізуйте Конституцію України і проблеми сьогодення.
4. Дайте загальну характеристику Закону “Про громадянство України”.
5. Які способи набуття і припинення громадянства передбачені Законом “Про громадянство України”?
6. Охарактеризуйте політику України у сфері використання мов.
7. Що включає в себе право на національно-культурну автономію?
8. Надайте визначення прав свобод і обов’язків громадян.
9. З урахуванням яких міжнародно-правових актів розроблена система прав і свобод в Україні?
10. Охарактеризуйте право на освіту і правові акти, якими воно регламентоване.
11. Надайте характеристику права на соціальний захист і правових актів, якими воно регламентоване.
12. Охарактеризуйте право на свободу об’єднань громадян у політичні партії та громадські організації та правові акти, якими воно регламентоване.
13. Розкрийте зміст права на звернення та порядок його реалізації.
14. Охарактеризуйте право на свободу світогляду і віросповідання та правові акти, якими воно регламентоване.
15. Надайте характеристику військового обов’язку громадян і закону, яким він регламентований.
16. Що таке альтернативна (невійськова) служба і хто має на неї право?
17. Як ви вважаєте, чому не допускається проведення референдуму з питань податків, бюджету і амністії?
18. Яка роль належить місцевому самоврядуванню у системі “держава – суспільство”?
19. Порівняйте вибори і референдум.

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. *Закон України* “Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 01.02.2011 № 2952-VI. Документ 2952-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. *Закон України* “Про громадянство України” від 18.01.2001 № 2235-III Документ 2235-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Закон України* “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 № 280/97-ВР Документ 280/97-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Закон України* “Про всеукраїнський референдум” від 06.11.2012 № 5475 – VI. Документ 5475-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Бабенко К.* Конституційне регулювання участі громадян у процесі реалізації публічної влади: питання теорії і практики / К. Бабенко // *Юридична Україна*. – 2009. – № 6. – С. 40 – 46.
2. *Годованець В.Ф.* Конституційне право України: навч. посібник / Годованець В.Ф. – К.: МАУП, 2005. – 360с.
3. *Гончаренко О.М.* Права людини в Україні: навч. посібник / Гончаренко О.М. – К.: Знання, 2008. – 207с.
4. *Єзеров А.* Детермінація конституційних конфліктів / А. Єзеров // *Юридична Україна*. – 2009. – № 6. – С. 46 – 50.
5. *Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підручник* / [за ред. В.С. Журавського]. – К.: Ін юре, 2004. – 671с.
6. *Касынюк Л.А.* Основы конституционного права Украины: учеб. пособие. / Касынюк Л.А. – [изд.3-е. переаб. и доп.]. – Харьков: ООО “Одиссей”, 2003. – 254с.
7. *Козюбра М.* Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування / М. Козюбра // *Право України*. – 2012. – № 11 – 12. – С. 15 – 29.
8. *Колодій А.М.* Права, свободи та обов’язки людини і громадянина в Україні: підручник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Правова єдність, 2008. – 350с.
9. *Конституційне право України: підручник [для вузів]* / [за ред. В.Ф. Погорілка]. – [2-вид., доопрац.]. – К.: Наукова думка, 2000. – 724с.
10. *Конституційне право України: підручник* / Тацій В.Я. [ред.], Погорілка В.Ф., Тодики Ю.М. – К.: Український центр правничих студії, 1999. – 376с.
11. *Кравченко В.В.* Конституційне право України: навч. посібник / Кравченко В.В. – [вид. 3-тє, виправл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2004. – 512с.
12. *Нікольська О.* Пряма дія норм Конституції України як її юридична властивість / О. Нікольська // *Юридична Україна*. – 2009. – № 7. – С. 40 – 45.
13. *Погорецький М.* Місце та повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції / М. Погорецький, О. Костюченко // *Право України*. – 2012. – № 11 – 22. – С. 35 – 42.
14. *Погорілко В.Ф.* Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко – К.: Наукова думка, 2006. – 338с.
15. *Похил О.* Поняття і зміст конституційного права на захист своїх прав / О. Похил // *Юридична Україна*. – 2009. – № 5. – С. 25 – 30.
16. *Сенчук В.* Місцеве самоврядування і демократична держава: діалектика взаємозв’язку і взаємної детермінації / В. Сенчук // *Юридична Україна*. – 2009. – № 6. – С. 17 – 24.

17. *Теплюк М.* Конституційне визначення чинності закону (порівняльно-правовий аспект) / М. Теплюк // *Юридична Україна*. – 2009. – № 6. – С. 32 – 40.
18. *Фрицький О.Ф.* Конституційне право України: підруч. / Фрицький О.Ф. – К.: Юрінком, 2003. – 535с.

Електронні ресурси:

1. *Кравченко В.В.* Конституційне право України: навч. посібник / Кравченко В.В. – [вид. 3-тє, виправл. та доповн.] – К.: Атіка, 2004 – 512с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>.
2. *Фрицький О.Ф.* Конституційне право України: підручник / Фрицький О.Ф. – К: Юрінком Інтер, 2002. – 536с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>.

Тема 3. Основи адміністративного права

(2 год.)

План:

1. Адміністративні правовідносини, їх структура та особливості.
2. Поняття та види суб'єктів адміністративного права. Адміністративна правосуб'єктність.
3. Поняття, ознаки та підстави адміністративної відповідальності.
4. Поняття, ознаки та види адміністративних правопорушень.
5. Поняття та види адміністративного примусу та адміністративних стягнень.

Основні поняття: адміністративне право, адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, адміністративне переконання, адміністративний примус, підстави адміністративної відповідальності, фактична підстава, процесуальна підстава, суспільна шкідливість, протиправність проступку, винність адміністративного правопорушення, штраф, адміністративний арешт.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику адміністративного права України як галузі права.
3. Назвіть основні джерела адміністративного права.
4. Розкрийте ознаки адміністративно-правових правовідносин залежно від: їх часу, функціонального призначення, сфери державного управління, кількості суб'єктів.
5. *Розкрийте зміст поняття* “адміністративне правопорушення” та назвіть ознаки, які йому притаманні.
6. Охарактеризуйте склад адміністративного правопорушення.
7. *Складіть таблицю “Склад адміністративного правопорушення (АПП)”:*

Складові	Визначення
Об'єкт АПП	
Об'єктивна сторона АПП	
Суб'єкт АПП	
Суб'єктивна сторона АПП	

8. Які види адміністративних правопорушень вам відомі?
9. *Зобразіть схематично* види правопорушень та види юридичної відповідальності за їх скоєння, вказавши вік, з якого настає кожен вид відповідальності.

10. Дайте визначення та порівняйте поняття: “Склад правовідносин та склад правопорушення”:

Критерії	Склад правовідносин	Склад правопорушення
1. Складові		
2. Види (характеристика-юридичний факт)		
3. Залежно від сфери суспільного життя		
4. Об’єктивний склад		
5. Суб’єкти		

11. Назвіть основні риси адміністративної відповідальності.

12. У чому полягають особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх?

Задача № 1

16-річний Данило разом з 14-річним Павлом розпивали спиртні напої на подвір’ї школи і були притягнені до відповідальності робітниками міліції. Видом покарання став штраф.

Визначте вид юридичної відповідальності, підстави та правомірність притягнення підлітків до відповідальності.

Задача № 2

Друзі Семенов І., 16 років, та Фролов О., 17 років, перебуваючи у стані алкогольного сп’яніння, нецензурно лялися й образили відвідувачів та охоронника нічного клубу, який намагався їх вивести.

Дайте правову оцінку ситуації.

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття суб’єктів адміністративного права.
2. Громадяни як суб’єкти адміністративного права.
3. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення.
4. Припинення адміністративного правопорушення.
5. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Адміністративно-деліктне право як підгалузь адміністративного права.
2. Адміністративна реформа: деякі аспекти сучасності та майбутнього.
3. Що таке державне управління та які характерні риси йому притаманні?
4. Назвіть принципи державного управління.
5. Які функції державного управління ви знаєте?
6. Охарактеризуйте методи державного управління.
7. Порівняйте цивільно-правовий та адміністративно-правовий методи правового регулювання.
8. Охарактеризуйте українську модель адміністративного судочинства.
9. Визначте основні завдання і принципи адміністративного судочинства.
10. Як здійснюється розгляд адміністративної справи у судовому засіданні та реалізується право на апеляційне і касаційне оскарження?
11. Що означає термін “публічно-правовий спір”?
12. Назвіть принципи здійснення правосуддя в адміністративних судах.

13. Чи користуються іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи в Україні таким самим правом на судовий захист, що і громадяни та юридичні особи України?
14. Чим відрізняється судове рішення, яке викладається у формі постанови від судового рішення у формі ухвали?
15. Які строки апеляційного і касаційного оскарження?

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* від 07.12.1984 № 8073-Х. Документ 80731-10. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Адміністративне право*: навч. посібник / О.І. Остапенко, З.Р. Кісель, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. – К.: Правова єдність, 2008. – 533с.
2. *Адміністративне право України*: підручник [для юрид. вузів і фак.] / Битяк Ю.П., Богуцький В.В., Гаращук В.М. [та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – Харків: Право, 2001. – 528с.
3. *Адміністративне право України*: (особлива частина): конспект лекцій [для студ. спец. "Правознавство" всіх форм навчання] / [укладач Шпомер А.І.]. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2001. – 175с.
4. *Бортняк Д.* Сутність, мета та види заходів провадження у справах про адміністративні правопорушення / Д. Бортняк // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 42 – 44.
5. *Ведерніков Ю.А.* Адміністративне право України: навч. посібник / Ю.А. Ведерніков, В.К. Шкарупа. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336с.
6. *Кравцов А.* Система принципів сучасного адміністративного права України / А. Кравцов // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – С. 25 – 31.
7. *Колпаков В.К.* Адміністративне право України: підручник / Колпаков В.К. – [2-ге вид., допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 752с.
8. *Романюк Л.* Передумови формування адміністративного судочинства: становлення та розвиток / Л. Романюк // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 35 – 41.
9. *Стеценко С.Г.* Адміністративне право України: навч. посібник / Стеценко С.Г. – [вид. 2-ге, переоб. та доп.]. – К.: Атіка, 2009. – 638с.

Електронні ресурси:

1. *Битяк Ю.П.* Адміністративне право України: підручник / Битяк Ю.П. – К.: Юрінком Інтер, 2005. [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Князева. – Режим доступу: <http://ebk.net.ua>.
2. *Колпаков В.К.* Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>.

Тема 4. Основи цивільного права

(2 год.)

План:

1. Поняття, особливості та елементи цивільних правовідносин.
2. Суб'єкти цивільно-правових відносин.
3. Цивільно-правові договори: поняття і види.
4. Право власності та його захист.

5 Спадкове право.

Основні поняття: цивільне законодавство, особисті немайнові відносини, майнові відносини власності, цивільна правоздатність, цивільна дієздатність, юридична особа, довіреність, право власності, реквізиція майна, конфіскація майна, непереборна сила, правочин, авторське право, спадкове право.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику цивільного права як галузі права.
3. Охарактеризуйте особисті немайнові відносини як один із видів відносин, що входять до предмета цивільного права.
4. Охарактеризуйте майнові відносини як один із видів відносин, що входять до предмета цивільного права.
5. Охарактеризуйте принципи цивільного права.
6. Що включає в себе система цивільного права?
7. Назвіть джерела цивільного права.
8. Дайте загальну характеристику Цивільного кодексу України.
9. Назвіть ознаки, що притаманні цивільним правовідносинам.
10. Охарактеризуйте склад цивільних правовідносин.
11. Що являє собою зміст цивільних правовідносин?
12. Які підстави виникнення цивільних правовідносин вам відомі?
13. На які види поділяються цивільні правовідносини?
14. Які особливості притаманні фізичним особам як суб'єктам цивільних правовідносин?
15. Які особливості притаманні юридичним особам як суб'єктам цивільних правовідносин?
16. **Складіть таблицю “Класифікація цивільно-правових правочинів за Цивільним кодексом України”:**

Критерії	Види правочинів	Зміст
1	2	3
1. Залежно від кількості учасників		
2. За терміном дії		
3. За моментом початку дії		
4. За наявності вигоди у контрагентів		
5. За змістом регульованої діяльності		

17. **Розкрийте значення понять, порівняйте їх та застосуйте в правовому контексті “Правочини й договори”:**

Критерії	Правочин	Договір
1. Види правовідносин залежно від кількості суб'єктів		

18. **Порівняйте поняття “Право власності - право володіння”:**

Критерії	Право власності	Право володіння
----------	-----------------	-----------------

1. Зміст		
2. Суб'єкти права		

19. Що таке спадкування? Хто може бути спадкодавцем і спадкоємцем?
20. Охарактеризуйте способи спадкування.
21. Порівняйте спадкування за законом і спадкування за заповітом.
22. Що таке заповідальний відказ?
23. Що таке обов'язкова частка у спадщині і хто має на неї право?

Задача №1

16-річний школяр Антон й 18-річний робітник Кирило каталися на вантажному візку на подвір'ї. Втративши керування, візок врізався в мотоцикл сусіда.

Дайте правову оцінку ситуації. Хто повинен відшкодувати сусіду збитки?

Задача № 2

У родині Іванових двоє неповнолітніх дітей. Старший син Ілля вчиться в 11 класі, а молодша дочка Світлана – в 9 класі. У той час, коли батьки поїхали відпочивати до санаторію, Світлана обміняла мамину золоту обручку у своєї подруги на мобільний телефон.

Визначте вид правовідносин у цьому тексті та охарактеризуйте їх структуру. Що в наведеному є підставою виникнення правовідносин?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
2. Принципи та види цивільної відповідальності.
3. Повна, часткова та неповна цивільна дієздатність фізичної особи.
4. Способи набуття і припинення права власності.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Порівняйте поняття “правоздатність” та “дієздатність”.
2. Порівняйте фізичну та юридичну особу.
3. Які форми власності закріплені законодавством України?
4. Охарактеризуйте право спільної власності.
5. Дайте загальну характеристику речових прав на чуже майно.
6. Як ви вважаєте, яке значення конституційного принципу рівності всіх суб'єктів права власності в Україні?
7. Як момент виникнення права власності залежить від способу виникнення права власності?
8. Які вам відомі способи захисту права власності?
9. Порівняйте віндикаційний та негаторний позови.
10. Хто є суб'єктами права інтелектуальної власності і що відносять до його об'єктів?
11. Що таке договір у цивільному праві?
12. Які види класифікації договорів вам відомі?
13. Дайте загальну характеристику договору купівлі-продажу.
14. Яким чином захищені права покупця в разі придбання товару неналежної якості?
15. Дайте загальну характеристику договору міни.
16. Який порядок оформлення договору дарування передбачений чинним законодавством?
17. Дайте загальну характеристику договору довічного утримання.
18. У чому полягає зміст договору найму (оренди)?

19. Які види договору найму вам відомі? Охарактеризуйте їх.
20. Дайте загальну характеристику договору підряду.
21. У чому полягає зміст договору перевезення?
22. Розкрийте зміст договору зберігання.
23. Дайте загальну характеристику договору страхування.
24. У чому полягає зміст договору позики?
25. Розкрийте зміст договору доручення.
26. Дайте загальну характеристику договору комісії.
27. У чому полягають особливості позадоговірних зобов'язань? Які їх види вам відомі?

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 № 435-IV. Документ 435-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Бродовський С.* Деякі питання укладання, зміни і розірвання договору в цивільному праві України / С. Бродовський // *Юридична Україна*. – 2005. – № 1. – С. 23 – 26.
2. *Гелич А.* Поняття майна як особливого об'єкта цивільних прав / А. Гелич // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 1. – С. 116 – 118.
3. *Доліненко Л.О.* Цивільне право України: Частина перша: навч. посібник / Доліненко Л.О., Доліненко В.О., Сарновська С.О. – К.: Кондор, 2006. – 356с.
4. *Майданик Р.* Застосування цивільного законодавства за аналогією / Р. Майданик // *Юридична Україна*. – 2009. – № 7. – С. 56 – 62.
5. *Майданик Р.* Правовий звичай як джерело цивільного права / Р. Майданик // *Юридична Україна*. – 2009. – № 6. – С. 67 – 73.
6. *Погрібний С.* Цивільний кодекс як основний акт цивільного законодавства України / С. Погрібний // *Право України*. – 2005. – № 1. – С. 86 – 90.
7. *Посикалюк О.* До питання про об'єкт особистих немайнових прав фізичних осіб / О. Посикалюк // *Юридична Україна*. – 2009. – № 5. – С. 65 – 71.
8. *Самойленко В.М.* Цивільне та сімейне право України: Ч. 1: навч. посібник / Самойленко В.М. – [вид-ня 2-ге, перероб. та доп.]. – Харків: Юрsvіт, 2007. – 460с.
9. *Харитонов Є.О.* Цивільне право України (в запитаннях та відповідях): навч. посібник / Харитонов Є.О. (ред.), Дрішлюк А.І, Калітенко О.М. – [вид-ня 3-е, перероб. та доп.]. – Х.: ТОВ “Одіссея”, 2005. – 576с.
10. *Цивільне право України: Академічний курс: підручник* / [за заг. ред. Я.М. Шевченко]. – К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін юре”, 2004. Т.1. Загальна частина. – 2004. – 520с.
11. *Шимон С.* “Правочин” як цивільно-правовий термін: юридичне нововведення чи лінгвістичне уточнення? / С. Шимон // *Юридична Україна*. – 2009. – № 7. – С. 68 – 73.
12. *Ходико Ю.* Співвідношення об'єкта цивільних правовідносин (прав) та об'єкта цивільно-правового договору / Ю. Ходико // *Юридична Україна*. – 2009. – № 3. – С. 52 – 58.
13. *Янчук А.* До питання про універсальність відшкодування збитків за Цивільним кодексом України / А. Янчук // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 1. – С. 126 – 127.

Електронні ресурси:

1. *Цивільне право України: підручник: [у 2-х кн.]* / [Боброва Д.В., Дзера О.В., Довгерт А.С. та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 864с. [Електронний ресурс] // [UkrKniga.org.ua](http://ukrkniga.org.ua). – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/686/>

2. *Цивільне право* України. Частина перша: підручник [для студ. юр. спец. вищих закл. освіти] / [Азімов Ч.Н., Сібільов М.М., Борисова В.І. та ін.]. – за ред. Ч.Н. Азімова, С.Н. Приступи, В.М. Ігнатенка. – Харків: Право, 2000. – 368с. [Електронний ресурс] // Портал “Юрист”. – Режим доступу: <http://www.pravouch.com>.

Тема 5. Основи житлового права

(2 год.)

План:

1. Право громадян на житло та способи його реалізації.
2. Приватизація державного житлового фонду.
3. Види договорів та особливості їх укладення.
4. Кондомініуми. Організація та діяльність житлово-будівельних кооперативів.
5. Види житлових спорів.

Основні поняття: житлове право, житлові правовідносини, житловий фонд, приватизація, кондомініум.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику Житлового кодексу України.
3. Охарактеризуйте систему та завдання житлового права.
4. Розкрийте зміст права громадян на житло та способи його реалізації.
5. Визначте категорії громадян, що мають право на першочергове та позачергове одержання житла.
6. В яких випадках громадяни мають право на поліпшення житлових умов?
7. В чому сутність приватизації житла? Яким чином вона здійснюється?
8. Охарактеризуйте закон про приватизацію державного житлового фонду.
9. Порівняйте права та обов'язки наймача житлової площі та власника житла.
10. Визначте відмінність кондомініумів від ЖБК.
11. Дайте характеристику договору купівлі-продажу жилого приміщення та договору обміну жилими приміщеннями.
12. Проаналізуйте види житлових спорів.

Задача № 1

Поясніть, які з наведених повноважень державних органів належать до сфери регулювання житлового законодавства і чому:

1. Видача ордера на заселення житлової площі.
2. Надання дозволу на спорудження будівлі.
3. Здійснення реконструкції будинку, що знаходиться в аварійному стані.
4. Затвердження програми соціально-економічного та культурного розвитку району на 2012 р.
5. Здійснення контролю за дотриманням законодавства в житловій сфері. Облік і реєстрація об'єктів житлового фонду незалежно від форми власності.
6. Видача дозволу на будівництво будинку в сільській місцевості.
7. Прийняття рішення про приватизацію.
8. Інвестування у житлове будівництво.

Задача № 2

Громадянин Карпенко для здійснення підприємницької діяльності взяв кредит у комерційному банку під заставу нерухомості – трикімнатної приватизованої квартири. Карпенко

вчасно кредит не повернув, і банк здійснив стягнення на заставлене майно. Новий власник, який придбав квартиру на аукціоні, вимагає виселення Карпенка, його дружини та двох неповнолітніх дітей 11 та 16 років.

Як вирішити справу?

Задача № 3

Власник будинку Черненко здав за договором житлового найму одну з кімнат сім'ї Мусатових строком на п'ять років. Згідно з умовами договору, Мусатови не мають права грати на музичних інструментах, шуміти тощо.

Але через 2 роки, коли сину Мусатових виповнилось 6 років, спеціалісти виявили в нього музичні здібності, батьки придбали фортепіано і дитина вступила до музичної школи та стала кожного дня подовгу грати на музичному інструменті.

Черненко пред'явив позов до наймача про розірвання договору житлового найму на підставі того, що той порушив умови договору.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Загальна характеристика житлового права.
2. Право громадян на житло: зміст і способи реалізації.
3. Договір житлового найму.
4. Права та обов'язки власника (наймодавця) та наймача жилого приміщення.
5. Види правопорушень наймачів житла.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Охарактеризуйте метод правового регулювання у житловому праві.
2. Чому житлове право слід вважати комплексною галуззю права?
3. Визначте склад житлово-правових відносин, які особливості вони мають?
4. Керуючись відповідними статтями Конституції України, обґрунтуйте конституційне право громадян на житло як невід'ємну складову їхнього буття. Яку роль при цьому ви відвели б державі?
5. Які форми реалізації права на житло вам відомі?
6. Охарактеризуйте основні види житлового фонду України.
7. Порівняйте: договір найму житла у державному житловому фонді та договір найму житла у приватному житловому фонді.
8. Який порядок приватизації житла передбачений Законом України "Про приватизацію державного житлового фонду"?
9. На яких засадах здійснюється організація та діяльність житлово-будівельних кооперативів?
10. Який порядок організації та діяльності товариства співвласників квартир передбачений Законом України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку"?

Література:

Основні нормативні акти:

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві" від 13.01.2011 № 2924-VI. Документ 2924-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. *Закон України* “Про об’єднання співвласників багатоквартирного будинку” від 29.11.2001 № 2866-III. Документ 2866-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. *Закон України* “Про приватизацію державного житлового фонду” від 19.06.1992 № 2482-XII. Документ 2482-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Житловий Кодекс* Української РСР від 30.06.1983 № 5464-X Документ 5464-10. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Житловий Кодекс* України. – К.: Правова єдність, 2002. – 67с.
6. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. *Постанова* Ради Міністрів Української РСР “Про затвердження Примірного статуту житлово-будівельного кооперативу” від 30.04.1985 № 186. Документ 186-85-п. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Бервено С.М.* Проблеми договірної права України: монографія / Бервено С.М. – К.: “Юрінком Інтер”, 2006. – 389с.
2. *Житлове право* України: навч. посіб. / М.К. Галянтич, Г.І. Коваленко. – К.: Юрінком, 2002. – 479с.
3. *Лічман Л.* Про місце житлового права в системі національного права України / Л. Лічман // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №12. – С. 22 – 25.
4. *Литвиненко О.* Правові засади здійснення права державної власності на житло / О. Литвиненко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 74 – 77.
5. *Соколовська О.* Природа адміністративного проступку в галузі житлово-комунального господарства / О. Соколовська // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 33 – 36.
6. *Тилик Т.* Правові підстави припинення житлових відносин / Т. Тилик // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 46 – 52.

Електронні ресурси:

1. *Галянтич М.К.* Житлове право України: навч. посіб. / М.К. Галянтич, Г.І. Коваленко. – К.: “Юрінком Інтер”, 2002. [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>
2. *Мічурін Є.О.* Житлове право України. / Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соболев О.В. [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>
3. *Чем опасен новый Жилищный кодекс Украины?* [Електронний ресурс] // Вечерние вести. – Режим доступу: <http://realty.mail.ru/news/7630.html>

Тема 6. Основи сімейного права

(2 год.)

План:

1. Загальна характеристика законодавства про шлюб та сім’ю.
2. Умови, порядок укладання, недійсність та припинення шлюбу.
3. Особисті і майнові права та обов’язки подружжя. Шлюбний договір.
4. Особисті немайнові права та обов’язки батьків та дітей. Аліменти.
5. Усиновлення, патронат опіка та піклування над дітьми.

Основні поняття: шлюб, сім’я, подружжя, майнові права подружжя, особисті права та обов’язки подружжя, шлюбний договір, усиновлення, патронат, опіка, піклування.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте визначення сімейного права.
3. Визначте предмет, метод і завдання сімейного права.
4. Охарактеризуйте систему та джерела сімейного права.
5. Проаналізуйте сімейно-правові норми та їх особливості.
6. Проаналізуйте сімейно-правові відносини, їх об'єкт та особливості.
7. Дайте загальну характеристику Сімейного кодексу України.
8. Дайте визначення поняття “шлюб”, розкрийте умови і порядок укладення та припинення шлюбу.
9. Пригадайте трагедію Шекспіра “Ромео і Джульєтта. Чи могли б головні герої цього твору укласти шлюб за сучасним законодавством України?
10. Висловіть думку щодо доцільності укладення шлюбного договору (як з правової, так і з морально-етичної точки зору).
11. Назвіть умови та перешкоди для реєстрації шлюбу, випадки, порядок і момент визнання шлюбу недійсним.
12. Охарактеризуйте зміст особистих і майнових прав і обов'язків подружжя.
13. Охарактеризуйте зміст особистих немайнових прав і обов'язків батьків і дітей.
14. Складіть перелік особистих немайнових і майнових прав та обов'язків подружжя та *заповніть таблицю:*

Права	Обов'язки

15. *Порівняйте поняття “правова сім'я” та “система права” за наступними критеріями:*

Критерії	Правова сім'я	Система права
1. Елементи		
2. Коло суб'єктів міжнародного права		
3. Види соціальних норм, що є основою формування		

16. *Порівняйте поняття “Патронат-опіка” за наступними критеріями:*

Критерії	Патронат	Опіка
1. Поняття		
2. НПА		
3. Вік дитини		
4. Підстава		
5. Оплата		
6. Згода дитини		
7. Права та обов'язки		
8. Коло правовідносин		

Задача № 1

Іванов подав до РАЦСу заяву про реєстрацію шлюбу з Петровою. Через декілька днів до РАЦСу прийшла Козлова та попросила не реєструвати шлюб Іванова, оскільки вона та Іванов проживають уже декілька років разом; всі сусіди, знайомі вважають їх чоловіком та дружиною, хоча їх шлюб не зареєстрований.

Дайте правовий аналіз ситуації. Чи зміниться Ваше рішення, якщо виявиться, що у Іванова та Козлової є спільна дитина?

Задача № 2

Іван та Наталка мають намір укласти шлюб. Між ними виникла суперечка, в якій узяли участь батьки. Наталка бажає залишити своє дівоче прізвище, а Іван наполягає, щоб після укладення шлюбу вона взяла його прізвище, батьки ж дівчини пропонують компромісний варіант – з'єднати прізвища.

Яке рішення, на вашу думку, відповідає закону?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Умови, порядок укладення та припинення шлюбу.
2. Недійсність шлюбу.
3. Шлюбний договір. Договір сумісного проживання.
4. Правовий режим власності подружжя.
5. Права батьків і дітей на майно.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Визначте доцільність укладення шлюбного договору.
2. Яке правове значення має державна реєстрація шлюбу?
3. Назвіть підстави виникнення правовідносин між батьками і дітьми.
4. Порівняйте: особисті немайнові права подружжя та майнові права подружжя.
5. Порівняйте: розірвання шлюбу та визнання його недійсним.
6. Доведіть взаємність прав та обов'язків дітей та батьків.
7. Які заходи передбачаються для влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування відповідно до чинного сімейного законодавства України?
8. Порівняйте опіку та усиновлення.
9. За якої умови можливе укладення шлюбу між усиновлювачем і усиновленою ним дитиною?
10. Порівняйте опіку та патронат.
11. Позовна давність у сімейному праві.
12. Дайте загальну характеристику Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”
13. Як здійснюється захист материнства та дитинства у міжнародному праві та законодавстві України.
14. Як застосовуються закони іноземних держав та міжнародні договори в Україні у сфері регулювання сімейних правовідносин.
15. Охарактеризуйте особливості застосування сімейного законодавства України до іноземців і осіб без громадянства.
16. Які види актів цивільного стану вам відомі?

Література:

Основні нормативні акти:

1. Закон України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми” від 21.11.1992 № 2811-ХІІ. Документ 2811-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України “Про охорону дитинства” від 26.04.2001 № 2402-ІІІ. Документ 2402-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Сімейний кодекс України* від 10.01.2002 № 2947-III. Документ 2947-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 № 435-IV. Документ 435-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Апопій І.* Класифікація підстав недійсності шлюбу / І. Апопій // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 128 – 130.
2. *Дякович М.М.* Сімейне право: навч. посібник / Дякович М.М. – К.: Правова єдність, 2009. – 511с.
3. *Жилінкова І.* Шлюбний контракт: чинне законодавство та перспективи його розвитку / І. Жилінкова // Право України. – 2000. – № 6. – 108 – 111.
4. *Заїка Ю.* Заповіт подружжя / Ю. Заїка // Право України. – 2004. – № 4. – С.91 – 93.
5. *Маломуж О.* Шлюбний договір / О. Маломуж // Право України. – 2005. – № 1. – С. 73 – 75.
6. *Мироненко В.П.* Сімейне право України: підручник / В.П. Мироненко, С.А. Пилипенко. – К.: Правова єдність, 2008. – 477с.
7. *Миронова Г.* Моральні засади Сімейного кодексу України / Г. Миронова // Право України. – 2004. – № 4. – С.99 – 102.
8. *Новохатська Я.* Щодо правової природи шлюбу / Я. Новохатська // Право України. – 2002. – № 4. – С.131 – 135.
9. *Ромовська З.В.* Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / З.В. Ромовська. – [вид. 3-те, переоб. і доп.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 428с.
10. *Сімейне право України: навч. посібник* / [за ред. О.В. Дзери]. – К.: Вентурі, 1997. – 270с.
11. *Сімейне право України: підручник* / [за ред. Ю.С. Червоного]. – К.: Істина, 2004. – 399с.
12. *Сімейне право України: підручник* / [за ред. В.С. Гопанчука]. – К.: Істина, 2002. – 303с.
13. *Христенко Н.* Право спільної сумісної власності подружжя за Сімейним кодексом України / Н. Христенко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 29 – 32.

Електронні ресурси:

1. *Коновалов Д.* Сімейний кодекс України-шлях до Європи / Д. Коновалов // Юридичний журнал. – 2004. – № 10. [Електронний ресурс] // ЮСТІНІАН. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>.
2. *Сімейне право України: підручник* / Л.М. Баранова та ін. – К.: “Юрінком Інтер”, 2004. [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>

Тема 7. Основи трудового права та право соціального захисту

(4 год.)

Заняття 1

План:

1. Предмет та система трудового права.
2. Суб'єкти трудового права. Поняття та ознаки трудових правовідносин.
3. Загальна характеристика трудового договору, колективних договорів та угод.
4. Поняття та види робочого часу і часу відпочинку.
5. Поняття і структура заробітної плати, трудової дисципліни та способи їх забезпечення.
6. Поняття, підстави та умови матеріальної відповідальності сторін трудового договору.
7. Поняття трудових спорів, їх види та причини виникнення.

Заняття 2

План:

1. Поняття і предмет права соціального забезпечення.
2. Стабільність і гарантованість соціального забезпечення.
3. Поняття соціального захисту і його основні напрями в сфері праці.
4. Державне регулювання соціальної забезпеченості населення.

Основні поняття: трудове право, колективний договір, трудовий договір, переведення, переміщення, відсторонення від роботи, робочий час, трудова дисципліна, відпустка, щорічна відпустка, дисциплінарне стягнення, матеріальна відповідальність, правила внутрішнього трудового розпорядку, матеріальна відповідальність, трудові спори, мінімальна заробітна плата, тарифна сітка, пенсія, пенсія за віком, пенсія за інвалідністю, пенсія за втратою годувальника, індивідуальні трудові спори.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Здійсніть характеристику предмета та метода трудового права.
3. Охарактеризуйте поняття та види джерел трудового права.
4. Здійсніть класифікацію суб'єктів трудового права.
5. З'ясуйте поняття та ознаки трудових правовідносин.
6. Дайте загальну характеристику колективних договорів та угод.
7. Проаналізуйте законодавство про зайнятість населення.
8. Поясніть поняття, сторони та зміст трудового договору.
9. **Складіть порівняльну таблицю “Відмінність ознак контрактів про працю та трудових договорів”** продовжуючи речення відповідно до критеріїв:

Контракти про працю	Трудові договори
Відносини регулюються...	
Форма укладання...	
Строк дії...	
Сфера застосування...	
Відповідальність...	
Зміст...	
Оплата праці...	
Предмет угоди...	
Відносини власності з приводу результатів праці...	
Після закінчення строку дії...	
Додаткові підстави припинення...	

10. Складіть таблицю **“Види строків у трудовому праві”** за такою схемою:

Види строків	Тривалість	Коли
--------------	------------	------

11. Порівняйте зміст трудових правовідносин та зміст трудового договору.
12. Які підстави припинення трудового договору, передбачені КЗпПУ?
13. Охарактеризуйте додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника.

14. Дайте визначення та порівняйте поняття “звільнення з роботи” та “відсторонення від роботи”:

Критерії	Звільнення з роботи	Відсторонення від роботи
1. Поняття		
2. НПА		
3. Підстави		

15. Поясніть поняття види робочого часу; види часу відпочинку; заробітної плати.

16. Дайте визначення поняття “робочий час”, охарактеризуйте види робочого часу.

17. Складіть таблицю “Відмінність надурочних робіт від ненормованого робочого дня”:

Критерії	Надурочна робота	Ненормований робочий день
1. Особи, які залучаються до надурочної роботи		
2. Граничні норми застосування		
3. Застосування		
4. Порядок компенсації		
5. Порядок оформлення		
6. Попередження про залучення до робіт		
7. Тривалість застосування		

18. Охарактеризуйте додаткові (неосновні) види робочого часу.

19. Охарактеризуйте особливості охорони праці жінок.

20. Як здійснюється охорона праці неповнолітніх?

21. Розкажіть про трудову дисципліну та способи її забезпечення.

22. Проаналізуйте поняття, підстави та умови матеріальної відповідальності сторін трудового договору.

23. З’ясуйте суть поняття охорони праці та державної політики у цій сфері.

24. Визначте поняття трудових спорів, їх види та причини виникнення.

25. Дайте визначення та порівняйте поняття “цивільне право” та “трудове право”.

26. Дайте визначення понять “соціальний захист” та “соціальне забезпечення”.

27. Охарактеризуйте поняття і предмет права соціального забезпечення.

28. Розкрийте основні функції права соціального забезпечення.

29. Охарактеризуйте систему права соціального забезпечення.

30. Дайте визначення поняття та видам права соціального забезпечення.

31. В чому проявляється стабільність і гарантованість соціального забезпечення?

32. Охарактеризуйте джерела права соціального забезпечення.

33. Проаналізуйте систему соціальних гарантій у сфері праці.

34. Як здійснюється державне регулювання соціальної забезпеченості населення?

35. Охарактеризуйте систему соціальних гарантій.

Задача № 1

Під час літніх канікул 15-річний Сергій влаштувався на роботу на базарі підсобним робітником. Роботодавець уклав з ним трудовий договір в усній формі та запропонував йому працювати з 6.00 до 15.00. До його трудових обов’язків входило встановлення палатки, доставка товару зі складу та його підвезення за необхідності. Роботодавець трудову книжку не оформив, розрахунок проводив щоденно готівкою.

Дайте правову оцінку ситуації. Встановіть, які порушення мали місце у цій ситуації.

Задача № 2

Механік АТП “Побут” Володимиров був відсутній на робочому місці протягом першої половини робочого дня. У пояснювальній записці, яку від нього вимагав директор підприємства про причини відсутності на робочому місці, Володимиров пояснив, що на прохання іншого механіка цього ж підприємства надавав йому допомогу в ремонті екскаватора на його робочому місці у сусідньому гаражі. Наступного дня був виданий наказ про звільнення Володимирова за п. 4 ст. 40 КЗпП України за прогул. Вважаючи звільнення незаконним, Володимиров, минаючи комісію з трудових спорів, звернувся до суду з позовом про поновлення на роботі й оплати за час вимушеного прогулу.

*Чи мав право Володимиров звертатися до суду, минаючи комісію з трудових спорів?
Яке рішення слід прийняти по даній справі?*

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

Заняття 1

1. Трудовий договір: поняття, сторони, зміст.
2. Контракт – особлива форма трудового договору.
3. Підстави розірвання трудового договору.
4. Поняття, види та режими робочого часу.
5. Правове регулювання часу відпочинку.
6. Матеріальна відповідальність.

Заняття 2

1. Поняття “соціальний захист” як гарантія держави”.
2. Соціальне забезпечення в Україні як система гарантій.
3. Основні принципи соціального захисту.
4. Поняття “соціальний інститут” та його складові.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Охарактеризуйте предмет, метод та систему права соціального забезпечення.
2. Дайте характеристику джерел фінансування соціального забезпечення.
3. Охарактеризуйте системи соціального захисту за законодавством України.
4. Охарактеризуйте види соціального забезпечення та механізм їх надання. Охарактеризуйте цільові загальнодержавні програми захисту малозахищених верств населення, зокрема, інвалідів та сімей з дітьми.
5. Охарактеризуйте правове регулювання організації праці, охорони праці, соціального партнерства, порядку вирішення трудових спорів.
6. Охарактеризуйте особливості трудових правовідносин.
7. Яка роль належить колективному договору в реалізації повноважень трудового колективу?
8. Який порядок розроблення та прийняття колективного договору передбачений чинним законодавством?
9. Дайте визначення поняттю “підходяща робота”.
10. Доведіть необхідність спеціального закону, який регулював би відносини, пов’язані із забезпеченням зайнятості населення.
11. Назвіть види компенсацій та гарантій при втраті роботи.
12. Доведіть доцільність та необхідність обов’язкового укладення трудового договору в

письмовій формі.

13. Дайте характеристику трудового контракту.
14. Порівняйте трудовий контракт і трудовий договір.
15. Порівняйте колективний договір та трудовий договір.
16. Охарактеризуйте особливості прийняття неповнолітніх на роботу.
17. Яка мета та порядок проведення випробування при прийомі на роботу?
18. Порівняйте переведення на іншу роботу та переміщення.
19. Порівняйте неповний робочий час та скорочений робочий час.
20. Порівняйте надурочні роботи та ненормований робочий день.
21. Дайте загальну характеристику Закону України “Про відпустки”.
22. Які форми та система оплати праці передбачені чинним законодавством?
23. Яка роль належить Правилам внутрішнього трудового розпорядку в організації роботи підприємства, установи чи організації?
24. Доведіть взаємність прав та обов’язків працівника та роботодавця, встановлених чинним законодавством.
25. Порівняйте повну матеріальну відповідальність та обмежену матеріальну відповідальність.
26. Порівняйте матеріальну та дисциплінарну відповідальність.
27. У чому полягає правовий захист і охорона праці жінок та неповнолітніх?
28. Який порядок розгляду індивідуальних трудових спорів?
29. Охарактеризуйте страйк як крайній засіб вирішення колективного трудового спору.

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Закон України* “Про відпустки” від 15.11.1996 № 504/96-ВР. [Електронний ресурс] // ЛігаЗакон.уа. – Режим доступу: [uahttp://search.ligazakon.ua](http://search.ligazakon.ua)
2. *Закон України* “Про зайнятість населення” від 01.03.1991 № 803-ХІІ. Документ 803-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. *Закон України* “Про колективні договори і угоди” від 01.07.1993 № 3356-ХІІ. Документ 3356-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Закон України* “Про охорону праці” від 14.10.1992 № 2694-ХІІ. Документ 2694-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Закон України* “Про оплату праці” від 24.03.1995 № 108/95-ВР. [Електронний ресурс] // ЛігаЗакон.уа. – Режим доступу: [uahttp://search.ligazakon.ua](http://search.ligazakon.ua).
6. *Закон України* “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” від 03.03.1998 № 137/98-ВР. Документ 137/98-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. *Кодекс законів про працю* від 10.12.1971 № 322-VIII. Документ 322-08. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Болотіна Н.Б.* Трудове право України: підручник / Болотіна Н.Б. – [вид-ня 4-ге, стер.]. – К.: Вікар, 2006. – 725с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. *Болотіна Н.Б.* Право соціального захисту: навч. посіб. / Болотіна Н.Б. – [вид.2-ге, перероб і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 663с.
3. *Козуб І.* Конституційне право на працю осіб зі зниженою працездатністю / І. Козуб // *Юридична Україна*. – 2009. – № 5. – С. 77 – 83.
4. *Колективні трудові спори* / [за ред. В.М. Руденка]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 383с. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – №2.

5. *Короленко В.* Деякі шляхи оптимізації регулювання строків звернення до суду за вирішенням індивідуальних трудових спорів / В. Короленко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 99 – 102.
6. *Лазор В.* Юридична природа трудового договору в ринкових умовах / В. Лазор // Право України. – 1999. – 2000. – № 7. – С. 30 – 32.
7. *Лазор В.* Трудовий колектив як суб'єкт трудового права і сторона трудових спорів / В.Лазор // Право України. – 2003. – №10. – С. 100 – 103.
8. *Маркіна Т.* Юридичні умови визнання громадянина безробітним / Т. Маркіна // Право України. – 2000. – № 6. – С. 44 – 46.
9. *Мельник К.* До питання трудової правосуб'єктності працівників / К. Мельник // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 112 – 115.
10. *Папуша Н.* Заробітна плата як чинник забезпечення фінансової безпеки особи / Н. Папуша // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 161 – 163.
11. *Пенсійне* забезпечення в Україні та інших державах: актуальні проблеми. Актуальна тема номера // Право України. – 2012. – № 6. – С. 12 – 107.
12. *Постригань Т.* Соціальний захист працівників в період неплатоспроможності роботодавця / Т. Постригань // Юридична Україна. – 2009. – № 5. – С. 83 – 89.
13. *Прокопенко В.І.* Трудове право України: підручник / Прокопенко В.І. – [вид-ня 2-е, стер.]. – Х.: Консум, 2000. – 480с.
14. *Процишен М.* Право на страйк, його конституційне визначення та можливості вдосконалення / М. Процишен // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – № 1. – С. 17 – 20.
15. *Трудове право* України. Академічний курс: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [Пилипенко П.Д., Бурак В.Я., Козак З.Я. та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. – К.: Концерн “Видий Дім “Ін Юре”, 2004. – 536с.
16. *Трудове право* України. Академічний курс: підручник / [за ред. П.Д. Пилипенка]. – К.: Ін Юре, 2004. – 534с.
17. *Яковлєв В.* Договір про повну матеріальну відповідальність – юридична підстава матеріальної відповідальності працівників / В. Яковлєв // Право України. – 2001. – № 12. – С. 87 – 90.
18. *Яресько А.* Розгляд колективних трудових спорів (конфліктів) / А. Яресько // Право України. – 1998. – № 8. – С. 101.

Електронні ресурси:

1. *Болотіна Н.Б.* Трудове право України: підручник / Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. – 2001. [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>
2. *Прокопенко В.І.* Трудове право України: підручник / Прокопенко В.І. – 2002. [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>
3. *Ярошенко І.С.* Право соціального забезпечення / Ярошенко І.С. – К.: КНЕУ, 2005 [Електронний ресурс] // Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua>

Тема 8. Основи господарського права

(2 год.)

План:

1. Основні засади господарської діяльності.
2. Суб'єкти господарювання.
3. Майнова основа господарювання.
4. Господарські зобов'язання:
  - а) поняття та підстави виникнення;
  - б) порядок виконання;
  - в) господарські договори.
5. Господарські правопорушення та відповідальність у сфері господарювання.

Основні поняття: господарське право, суб'єкти господарського права, господарська діяльність, господарсько-виробничі відносини, організаційно-господарські відносини, загальний дозвіл, звільнення від заборони, правове регулювання господарської діяльності, державне регулювання господарської діяльності, антимонопольна діяльність, вільна підприємницька діяльність, дозвільна (ліцензована) підприємницька діяльність, суб'єкти підприємницької діяльності, торгово-промислова палата, організації роботодавців, асоціація, корпорація, концерн, промислово-фінансова група, холдингова компанія, казенне підприємство, мале підприємство, консорціум, господарські товариства, господарські об'єднання, акціонерне товариство, відкрите акціонерне товариство, закрите акціонерне товариство, господарський договір, господарське правопорушення, господарські санкції, господарський процес, господарський суд.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжить роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику господарського права як галузі права України.
3. Дайте загальну характеристику Господарського кодексу України.
4. Що є безпосереднім предметом регулювання господарського права?
5. *Дайте визначення поняття* “господарські відносини”.
6. Назвіть ознаки господарських відносин.
7. Назвіть джерела господарського права.
8. Назвіть учасників відносин у сфері господарювання.
9. *Дайте визначення поняттю* “Правове регулювання господарської діяльності”. В чому його відмінність від поняття “Державне регулювання господарської діяльності”?
10. Дайте визначення поняття підприємницької діяльності і назвіть її основні ознаки.
11. Назвіть принципи підприємницької діяльності.
12. Назвіть види підприємств в Україні.
13. Які види об'єднань підприємств Вам відомі?
14. *Дайте визначення поняття* “господарське товариство”.
15. *Дайте визначення та порівняйте поняття* “господарські товариства” та “господарські об'єднання” за наступними критеріями:

Критерії	Господарські товариства	Господарські об'єднання
1. НПА		
2. Особи, що можуть бути їх учасниками		
3. Мета діяльності		
4. Чим встановлюються повноваження органів керівництва (управління)		
5. Право власності учасників на частку в установчому фонді		
6. Право втручання у господарську діяльність		

16. *Порівняйте:* унітарне підприємство і корпоративне підприємство.
17. Що таке фермерське господарство?
18. Які установчі документи суб'єкта господарювання Вам відомі?
19. *Дайте визначення поняття* “господарський договір”.
20. Назвіть особливі ознаки господарського договору.
21. На які види можуть бути класифіковані господарські договори?
22. Назвіть функції господарського договору.

23. Назвіть основні способи захисту прав суб'єктів господарювання.
24. Якими ознаками відзначається господарська відповідальність?
25. Які види господарських правопорушень Ви знаєте?
26. Які види господарських санкцій за порушення у сфері господарської діяльності застосовуються згідно з чинним законодавством України.

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття та загальна характеристика господарського права і господарських правовідносин.
2. Джерела господарського права. Загальна характеристика Господарського кодексу України.
3. Підприємства в Україні: поняття, види, порядок створення.
4. Господарські товариства: поняття, види.
5. Поняття, види та функції господарського договору.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Як ви вважаєте, у чому полягає різниця між господарським та цивільним правом?
2. Охарактеризуйте основні види господарської діяльності.
3. За якими принципами діє система господарювання в Україні?
4. Перелічіть засоби правового регулювання господарської діяльності.
5. Що таке типи правового регулювання господарської діяльності та які вони бувають?
6. Що таке механізм правового регулювання господарської діяльності? Які його складові частини?
7. Яку роль відіграє держава в механізмі правового регулювання господарської діяльності?
8. За якими принципами держава регулює господарську діяльність?
9. В чому полягає ефективність правового регулювання господарської діяльності?
10. Яка мета антимонопольно-конкурентної політики?
11. В яких сферах держава здійснює контроль та нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання?
12. Яким шляхом суб'єкти господарювання мають захищати свої права?
13. Які гарантії прав суб'єктів господарювання у відносинах з органами місцевого самоврядування?
14. Які обмеження встановлені законом щодо здійснення підприємницької діяльності?
15. У якому порядку здійснюється державна реєстрація суб'єктів господарювання – юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців?
16. Визначте правовий статус фізичної особи – підприємця.
17. Назвіть види господарських товариств та порівняйте їх ознаки.
18. Порівняйте ознаки відомих Вам видів об'єднань підприємств.
19. Охарактеризуйте особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності.
20. Охарактеризуйте особливості правового регулювання перевезення вантажів.
21. Охарактеризуйте особливості правового регулювання капітального будівництва.
22. Охарактеризуйте особливості правового регулювання інноваційної діяльності.
23. Які особливості притаманні господарсько-правовій відповідальності?

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Господарський кодекс* України від 16.01.2003 № 436-IV. Документ 436-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. *Закон України* “Про акціонерні товариства” від 17.09.2008 № 514-VI. Документ 514-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. *Закон України* “Про господарські товариства” від 19.09.1991 № 1576-XII. Документ 1576-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. *Закон України* “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 01.06.2000 № 1775-III. Документ 1775-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Закон України* “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” від 15.05.2003 № 755-IV. Документ 755-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. *Закон України* “Про фермерське господарство” від 19.06.2003 № 973-IV. Документ 973-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. *Закон України* “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14.05.1992 № 2343-XII. Документ 2343-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Вінник О.М.* Господарське право: курс лекцій / Вінник О.М. – К.: Атіка, 2004. – 624с.
2. *Вінник О.М.* Господарське право: навч. посібник / Вінник О.М. – [2-ге вид., змін, та доп.]. – К.: “Правова єдність”, 2009. – 766с.
3. *Гайворонський В.М.* Предмет і суб’єкти господарського права: конспект лекцій / Гайворонський В.М. – Харків: Укр. юрид. акад., 1994. – 28с.
4. *Господарське право* України: підручник / [за ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана]. – Харків: Право, 2005. – 384с.
5. *Джуринський В.* Господарські об’єднання як учасники відносин у сфері господарювання / В. Джуринський // *Юридична Україна*. – 2009. – № 2. – С. 72 – 77.
6. *Жаренко В.* Щодо організаційно-правових форм суб’єктів господарювання, створених унаслідок реформування колективних сільськогосподарських підприємств / В. Жаренко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 1. – С. 88 – 91.
7. *Кучеренко І.М.* Види підприємств і право власності / І.М. Кучеренко // *Правова держава: (зб. наук. праць)*. – К.: ІДіП НАН України, 1994. – Вип. 5. – С. 150 – 155.
8. *Кучеренко І.М.* Підприємство – об’єкт чи суб’єкт цивільних прав / І.М. Кучеренко / *Держава і право: (зб. наук. праць)*. – К.: ІДіП НАН України, 2002. – Вип. 16. – С. 174 – 179.
9. *Мілаш В.* Окремі питання, пов’язані з укладенням господарських договорів / В. Мілаш // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 1. – С. 63 – 67.
10. *Правознавство: навч. посібник* / [Олуйко В.М. та ін.]; за ред. Р.І. Кондратьєва. – К.: Ін Юре, 2008 – 480с.
11. *Правознавство: підручник* / [Берлач А.І. та ін.]. – [2-е вид.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 790с.
12. *Труш І.* Порядок створення комунальних унітарних підприємств / І. Труш // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 10. – С. 11 – 15.
13. *Шевченко Н.* Особливості припинення господарських товариств шляхом реорганізації / Н. Шевченко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2010. – № 10. – С. 16 – 19.
14. *Щербина В.С.* Господарське право: підручник / Щербина В.С. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 656с.

Електронні ресурси:

1. *Мачуський В.В.* Правове забезпечення підприємницької діяльності: курс лекцій / Мачуський В.В. – К.: КНЕУ, 2002. – 348с. – Режим доступу: <http://lawlib.at.ua>.
2. *Мачуський В.В.* Господарське законодавство: навч. посібник / В.В. Мачуський, В.Є. Постульга. – К.: КНЕУ, 2004. – 275с. // Наукова бібліотека “Буковина”. – Режим доступу:

<http://buklib.net>

3. *Підприємницьке право*: підручник / [за ред. О.В. Старцева]. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – К.: Істина, 2005. – 600с. // Юридическая библиотека “Эгида”. – Режим доступу: <http://lawlib.at.ua>.

Тема. 9. Основи фінансового права

(2 год.)

План:

1. Загальна характеристика предмету, методу, завдання та системи фінансового права.
2. Сутність фінансових правовідносин та організація фінансового контролю.
3. Бюджет і бюджетна система.
4. Податкова система.

Основні поняття: фінанси, фінансова діяльність держави, фінансова система, система фінансового права, фінансові правовідносини, фінансовий контроль, бюджетний устрій, бюджетна система, бюджетний процес, державні доходи, неподаткові доходи, податок, податкова система, податок на прибуток, податок на додану вартість, об'єкт податку, місцеві податки та збори, мито, державні витрати (видатки), фінансування, бюджетне фінансування, спеціальні кошти, державні кошти, грошовий обіг, державне кредитування.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику фінансового права як галузі права.
3. Що є предметом фінансового права?
4. Охарактеризуйте метод правового регулювання у фінансовому праві.
5. Що становить систему фінансового права?
6. Дайте визначення фінансів.
7. Як здійснюється фінансова діяльність держави?
8. *Порівняйте поняття* “суб’єкти фінансового права” та “суб’єкти фінансових правовідносин”.
9. У чому полягають особливості фінансових правовідносин?
10. Назвіть державні органи, що керують фінансовою діяльністю.
11. Назвіть особливості правового статусу НБУ.
12. Який порядок здійснення фінансового контролю передбачений чинним законодавством?
13. Дайте визначення бюджету як економічної та правової категорії.
14. Дайте загальну характеристику бюджетного права.
15. Назвіть складові бюджетної системи України.
16. Що таке бюджетний процес?
17. Які стадії бюджетного процесу вам відомі?
18. Які шляхи звіту про виконання Державного бюджету України вам відомі?
19. Що таке державні доходи та які їх види ви знаєте?
20. Що таке податкова система?
21. На яких принципах побудована податкова система?
22. Що таке податок та які риси його характеризують?
23. *Порівняйте поняття* “**Бюджет – податок**” за наступними критеріями:

Критерії	Бюджет	Податок
1. НПА, що врегульовує ці відносини		

2. Система		
3. Принципи		
4. Джерела		

24. Порівняйте поняття “Об’єкт оподаткування – об’єкт правопорушення” за наступними критеріями:

Критерії	Об’єкт оподаткування	Об’єкт правопорушення
1. Поняття		
2. Види		
3. НПА		

25. Порівняйте поняття “Фондова біржа – комерційний банк” за наступними критеріями:

Критерії	Фондова біржа	Комерційний банк
1. Поняття		
2. НПА		
3. Види за способом формування статутного капіталу		
4. Мета		
5. Основна діяльність		

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття фінансової діяльності держави та фінансової системи.
2. Організація фінансового контролю.
3. Бюджетний устрій і бюджетний процес в Україні.
4. Порядок складання, розгляду і затвердження бюджетів різних рівнів в Україні.
5. Правове регулювання податків з громадян.
6. Відповідальність платників податків за порушення податкового законодавств.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Дайте загальну характеристику Бюджетного кодексу України.
2. Який порядок складання, розгляду і затвердження бюджетів різних рівнів передбачений чинним законодавством України?
3. Назвіть складові бюджетної системи.
4. Дайте загальну характеристику Податкового кодексу України.
5. Яке місце в складі державних доходів займають неподаткові надходження. Свою відповідь обґрунтуйте.
6. Порівняйте прямі та непрямі податки.
7. Що таке податкові пільги?
8. Поняття, функції та структура банківської системи.
9. Зміст банківської таємниці.

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Бюджетний кодекс* України від 08.07.2010 № 2456-VI. Документ 2456-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. *Конституція України*. Коментар основних положень Конституції України щодо захисту прав та свобод людини і громадянина / Упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2007. – 112с.
3. *Податковий кодекс* України від 02.12.2010 № 2755-VI. Документ 2755-17. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. *Указ Президента* України “Про Положення про Міністерство фінансів України”. Документ 1081/99. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua.](http://zakon.rada.gov.ua/)

Додаткова:

1. *Воронова Л.К.* Фінансове право України: підручник / Воронова П.К. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448с.
2. *Гой В.* До питання про організацію окремих видів контролю за діяльністю великих платників податків / В. Гой // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 57 – 62.
3. *Дем'яненко Т.* Правове регулювання бюджетних повноважень як категорії фінансової діяльності органів місцевого самоврядування України / Т. Дем'яненко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 48 – 52.
4. *Лісовська В.* Податковий контроль у системі оподаткування: зміст та механізм здійснення / В. Лісовська // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 25 – 28.
5. *Кучерявенко М.* Податок як правова категорія: проблеми дефініції / М. Кучерявенко // Право України. – 2002. – № 12. – С. 70 – 74.
6. *Монаєнко А.* Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування / А. Монаєнко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 20 – 24.
7. *Нагребельний В.П.* Фінансове право України. Загальна частина: навч. посібник / Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В.; за заг.ред. В.П. Нагребельного. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 320с.
8. *Подорожна Т.* Нормативно-правові акти як джерело бюджетного права України / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №9. – С. 30 – 33.
9. *Фінансове право:* навч. посібник / Л.А. Савченко, А.В. Цимбалюк, В.К. Шкарупа, М.В. Глух. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 85с.
10. *Фінансове право* України: [підручник] / Бех Г.В., Дмитрик О.О., Криницький І.Є.; за ред. М.П. Кучерявенка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 320с.

Електронні ресурси:

1. *Орлюк О.П.* Фінансове право України: навч. посібник / Орлюк О.П.– К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528с. [Електронний ресурс]. // Електронна бібліотека Князева. – Режим доступу: <http://ebk.net.ua>.
2. *Фінансове право* України: навч. посібник / [за заг.ред. Шкарупи В.К.]. - Київ: “Істина”, 2007. – 148с. [Електронний ресурс]. // Юридична література. Режим доступу: <http://the-law.at.ua>

Тема 10. Основи земельного права

(2 год.)

План:

1. Предмет, принципи і система земельного права.
2. Поняття та види земельних правовідносин.
3. Земельний кодекс про право власності на землю та умови оренди землі.
4. Правове регулювання приватизації земель та постійного користування.

5. Відповідальність за порушення земельного законодавства.

Основні поняття: земельне право, склад земель України, земельна ділянка, земельні відносини, суб'єкти земельних відносин, об'єкти земельних відносин, право власності на землю, суб'єкти власності на землю, право оренди земельної ділянки, набувальна давність, земельні торги, конфіскація земельної ділянки, земельний податок, земельні спори.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику земельного права як галузі права та його джерел.
3. З'ясуйте, що включає структура земельного фонду України?
4. Поясніть, що є предметом земельного права?
5. Охарактеризуйте метод правового регулювання у земельному праві.
6. Визначте, що включає система земельного права?
7. У чому полягають особливості земельно-правових норм?
8. У чому полягають особливості земельно-правових відносин?
9. Здійсніть загальну характеристику права власності на землю.
10. Які форми власності на землю передбачені чинним законодавством України?
11. Охарактеризуйте форми права власності на землю.
12. Охарактеризуйте суб'єкти та об'єкти права власності на землю.
13. Проаналізуйте підстави та порядок виникнення права власності на землю.
14. Проаналізуйте підстави та порядок припинення права власності на землю.
15. Охарактеризуйте суб'єкти, об'єкти та форми приватизації земель.
16. Якими правами та обов'язками наділені власники земельних ділянок та землекористувачі в Україні?
17. З'ясуйте, що включає право землекористування?
18. Охарактеризуйте права та обов'язки землекористувачів та припинення права землекористування.
19. Які права та обов'язки землекористувачів встановлює чинне законодавство України?
20. Дайте визначення поняття "оренда землі".
21. Що означає термін "застава землі"?
22. Дайте визначення поняття "іпотека".
23. Визначте поняття та класифікацію обмежень прав на землю.
24. Проаналізуйте порядок вирішення земельних спорів.
25. Що таке аграрне право?
26. Назвіть джерела аграрного права.

Задача № 1

До суду звернувся гр. Іванов, який стверджував, що його сусід по дачі Петров заподіяв йому матеріальну шкоду, відрубавши коріння двох дерев (яблуні та груші), які росли на його земельній ділянці. Через це дерева загинули. Петров стверджував, що коріння дерев заважали рости кущам малини та смородини на його ділянці.

Дайте правову оцінку ситуації. Охарактеризуйте поняття "добросусідство" у земельних відносинах.

Задача № 2

Фермер Міхєєв був травмований під час виконання сільськогосподарських робіт. Він вирішив продати 120 га, що складає 2/3 від земельної ділянки, яка належить йому на правах приватної власності, фермеру Ковді та 2 га землі гр. Грушину для ведення особистого підсобного господарства,

гр. Сілаєву – 0,5 га для будівництва житлового будинку і господарських споруд, гр. Негоді для ведення садівництва – 1,5 га землі.

Приватний нотаріус посвідчив відповідні договори купівлі-продажу земельних ділянок. Сільська рада відмовила у реєстрації таких договорів, вважаючи, що вони не відповідають чинному законодавству. Міхеєв оскаржив дії сільської ради у суді.

Чи підлягає скарга Міхеєва задоволенню? За яких обставин можуть бути укладені вказані договори?

Задача № 3

Громадянин Сергієнко отримав безкоштовно за правом власності земельну ділянку для ведення садівництва. До нього звернувся приватний підприємець Жильченко із проханням продати йому земельну ділянку для будівництва столярного цеху.

Нотаріус, до якого вони звернулися для посвідчення договору, відмовився засвідчити цей договір. Жильченко звернувся до суду із заявою про визнання дій нотаріуса незаконними.

Чи може бути обмежено право власності Сергієнко? Чи правомірні дії нотаріуса? Яке рішення повинен ухвалити суд?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Підстави та порядок виникнення права власності на землю.
2. Правове регулювання приватизації земель.
3. Право постійного користування землею.
4. Право оренди землі.
5. Обмеження прав на землю.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. Обґрунтуйте положення про те, що земля є основним національним багатством України.
2. Чому земельне право слід вважати комплексною галуззю права.
3. Порівняйте право приватної власності на землю громадян і юридичних осіб.
4. Який порядок приватизації земельних ділянок передбачений чинним законодавством України?
5. Порівняйте: постійне користування земельною ділянкою та оренду.
6. Який порядок вирішення земельних спорів передбачений чинним законодавством України?
7. Які зміни були внесені в Земельний кодекс України на початку 2013 р.?
8. Дайте загальну характеристику Закону України “Про колективне сільськогосподарське підприємство”.
9. Який порядок створення фермерського господарства передбачений чинним законодавством України?
10. Дайте загальну характеристику Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”.
11. Який порядок створення і функціонування особистого селянського господарства передбачений Законом України “Про особисте селянське господарство”?
12. У чому полягає відмінність між земельним та аграрним правом?
13. Охарактеризуйте земельну реформу України.
14. Для яких потреб і в яких розмірах громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності?
15. Дайте загальну характеристику екологічного права як галузі права.
16. Що є предметом екологічного права?
17. Що становить метод екологічного права?

18. Назвіть джерела екологічного права.
19. Чому екологічне право слід вважати комплексною галуззю права?
20. Дайте загальну характеристику Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”.
21. Які основні елементи економічного механізму природокористування та охорони довкілля вам відомі?
22. Назвіть права та обов’язки природокористувачів.
23. Охарактеризуйте екологічні права та обов’язки громадян України.
24. Що включає в себе право власності на природні ресурси?
25. Дайте загальну характеристику Закону України “Про екологічну експертизу”.
26. Порівняйте державну екологічну експертизу і громадську екологічну експертизу.
27. Дайте загальну характеристику Лісового кодексу України.
28. Як здійснюється правова охорона водних ресурсів?
29. Які правові засоби охорони тваринного світу передбачені чинним законодавством України?
30. Дайте загальну характеристику Червоної книги України.
31. Які правові засоби охорони атмосферного повітря передбачені чинним законодавством України?
32. Які складові природо-заповідного фонду вам відомі?
33. Дайте загальну характеристику кримінального права як галузі права.

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Закон України* “Про колективне сільськогосподарське підприємство” від 14.02.1992 № 2114-ХІІ. Документ 2114-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. *Закон України* “Про фермерське господарство” від 19.06.2003 № 973-IV. Документ 973-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. *Закон України* “Про сільськогосподарську кооперацію” від 17.07.1997 № 469/97-ВР. Документ 469/97-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. *Закон України* “Про особисте селянське господарство” від 15.05.2003 № 742-IV. Документ 742-15. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. *Земельний кодекс України* від 25.10.2001 № 2768-III. Документ 2768-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.

Додаткова:

1. *Берлач А.* Організаційно-правові проблеми забезпечення державного земельного кадастру України / А. Берлач // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – № 6. – С. 50 – 51.
2. *Єрмоленко В.* До питання нормативного визначення поняття “земельні відносини” / В. Єрмоленко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 70 – 71.
3. *Ковальчук Т.* Проблеми ефективності правового забезпечення приватизації земель в Україні / Т. Ковальчук, Т. Коваленко, А. Мірошніченко // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – С. 63 – 69.
4. *Кулинич П.* Ринок земель як об’єкт правового регулювання / П. Кулинич // Право України. – 2005. – № 11. – С. 39 – 43.
5. *Лісова Т.* Сучасні проблеми управління в галузі використання й охорони земель / Т. Лісова // Юридична Україна. – 2009. – № 6. – С. 93 – 98.

6. *Мілімко Л.* Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері земельних відносин / Л. Мілімко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.
7. *Настіна О.* Щодо питання законодавчого закріплення підстав припинення права державної власності на землю в Україні / О. Настіна // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 104 – 107.
8. *Носік В.* Щодо правової природи земельної частки (паю) / В. Носік, Т. Коваленко // Право України. – 2000. – № 3. – С. 48 – 53.
9. *Носік В.* Право власності на землю суб'єктів підприємництва як основа формування ринкових земельних відносин / В. Носік // Держава і право: зб. наук. праць. – Випуск 10. Юридичні і політичні науки. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 363 – 366.
10. *Носік В.* Оформлення і переоформлення прав на землю: юридичний факт, право чи обов'язок? / В. Носік // Право України. – 2004. – № 5. – С. 127 – 131.
11. *Носік В.* Виникнення права власності на землю: теоретичні і практичні аспекти / В. Носік // Право України. – 2004. – № 9. – С. 81 – 85.
12. *Оверковська Т.* Правове регулювання охорони земель від забруднення та псування / Т. Оверковська // Юридична україні. – 2010. – № 6. – С. 57 – 63.
13. *Пейчев К.* Окремі аспекти конкурентного набуття прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення / К. Пейчев // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 80 – 83.
14. *Розміри земельних ділянок громадян* / Носік В. // Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана. – Т. 5. – 2003. – С. 352.
15. *Світличний О.* Правові аспекти застосування терміна “самовільне зайняття земельної ділянки” / О. Світличний // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 100 – 103.
16. *Самовільне зайняття земельної ділянки* / Носік В. // Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана. – 2005. Т. 5. – 2003. – С. 412.
17. *Уркевич В.* Про норми Земельного кодексу України щодо права власності на землю іноземних осіб / В. Уркевич // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 9. – С. 93 – 96
18. *Ціна землі* / Носік В. // Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана. – 2004. Т. 6. – 2004. – С. 381 – 382.

Електронні ресурси:

1. *Земельне право України: підручник* / [Шульга М.В. (кер. авт. кол.), Анісімова Г.В., Багай Н.О., Гетьман А.І. та ін.]; за ред. М.В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368с. [Електронний ресурс] // Правознавець. – Режим доступу: <http://pravoznavetc.at.ua>.
2. *Журнал “Земельне право України: теорія і практика”*. Загальнодержавне юридичне видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zempravo.info>
3. *Новое законодательство* [Електронний ресурс] // Юридическая Ассоциация “Региональная правовая группа”. – Режим доступу: http://www.rpgua.com/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=57

Тема 11. Основи кримінального права

(2 год.)

План:

1. Основні поняття та система кримінального права України.
2. Поняття та ознаки злочину. Підстави кримінальної відповідальності.
3. Види злочинів. Поняття та види обставин, що включають злочинність діяння.
4. Поняття, система та види кримінального покарання.

Основні поняття: злочин, суб'єкт злочину, об'єкт злочину, злочини невеликої тяжкості, співучасть у вчиненні злочину; караність, винність, протиправність, суспільна небезпечність злочину, фізичний примус, психічний примус, кримінальна відповідальність, мета кримінального покарання, штраф, арешт, довічне позбавлення волі, амністія, помилування, шахрайство, вимагання, погашення судимості.

Практичні завдання:

1. У спеціальному зошиті *продовжити роботу* над складанням словника основних понять та термінів.
2. Дайте загальну характеристику кримінального права як галузі права.
3. Що є предметом кримінального права?
4. Що становить метод кримінального права?
5. Дайте загальну характеристику Кримінального кодексу України.
6. Як діє Кримінальний кодекс України в часі?
7. У чому полягає основна відмінність кримінального права від інших галузей права? Визначте місце кримінального права у системі права України.
8. Які основні функції виконує кримінальне право?
9. Які принципи кримінального права вам відомі?
10. *Дайте визначення* злочину та охарактеризуйте його ознаки.
11. *Порівняйте поняття “Злочин та правопорушення”* за наступними критеріями:

Критерії	Злочин	Правопорушення
1. Ступінь суспільної небезпеки		
2. НПА		
3. Види юридичної відповідальності		
4. Методи правового регулювання		

12. У чому полягає відмінність злочину від проступку?
13. Які види злочинів вам відомі?
14. *Дайте характеристику* складу злочину.
15. Які стадії вчинення злочину передбачені Кримінальним кодексом України?
16. На які види поділяють злочини за ступенем їх суспільної небезпечності?
17. Які види злочинних груп розрізняють у кримінальному праві?
18. *Порівняйте поняття “Злочинна група – злочинна організація”* за наступними критеріями:

Критерії	Злочинна група	Злочинна організація
1. Поняття		
2. Мета		
3. Кількість членів		

19. Що таке добровільна відмова від доведення злочину до кінця?
20. Що таке вина і які її форми вам відомі?
21. Чи передбачена кримінальна відповідальність при добровільній відмові від вчинення злочину?
22. Охарактеризуйте мету і підстави кримінальної відповідальності?
23. *Дайте визначення* поняттю “кримінальна відповідальність”.
24. Які види кримінальних покарань передбачені Кримінальним кодексом України.
25. *Які з наведених нижче покарань можуть застосовуватися до неповнолітніх:* штраф;

громадські роботи; виправні роботи; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація майна; арешт; позбавлення волі на певний строк; обмеження волі?

26. Які з наведених нижче примусових заходів виховного характеру можуть бути застосовані до неповнолітніх: застереження; виселення із займаного приміщення; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи; позбавлення неповнолітнього заробітної плати або стипендії з метою відшкодування заподіяних збитків?
27. Які обставини пом'якшують кримінальну відповідальність?
28. Які обставини обтяжують кримінальну відповідальність?
29. Який порядок призначення покарання передбачений чинним кримінальним законодавством в разі вчинення кількох злочинів?
30. Які примусові заходи виховного характеру можуть застосовуватися щодо неповнолітніх?
31. Охарактеризуйте види злочинів проти основ національної безпеки України.
32. Які види злочинів проти життя та здоров'я особи вам відомі?
33. Які види злочинів проти волі, честі та гідності особи вам відомі?
34. Які види злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи вам відомі?
35. Охарактеризуйте види злочинів проти громадської безпеки.
36. Які види злочинів проти довкілля вам відомі?
37. Назвіть види злочинів проти громадського порядку та моральності.
38. Охарактеризуйте поняття та ознаки неосудності.
39. Порівняйте поняття “Дисципліна – правопорядок” за наступними критеріями:

Критерії	Дисципліна	Правопорядок
1. Поняття		
2. Які вимоги виконуються?		
3. Види		

Задача № 1

Комаров, погрожуючи вогнепальною зброєю, намагався відібрати у Петрова сумку, гроші та годинник. Петров під час захисту від нападу Комарова, заподіяв йому тілесні ушкодження.

Дайте юридичну оцінку діям Петрова та Комарова. Чи залежить кваліфікація дій Петрова від тяжкості завданих Комарову тілесних ушкоджень?

Задача № 2

Неповнолітній Астахов, знаючи, що у його однокласника Бородіна є мобільний телефон, захотів заволодіти ним. З цією метою він прийшов до Бородіна додому наче обмінятися дисками. Залишивши гостя на порозі квартири, Бородін пішов до своєї кімнати міняти диски, а Астахов у цей момент витягнув мобільний телефон із піджака Бородіна і поклав до себе у кишеню, а потім виніс його з квартири.

Як треба кваліфікувати ці діяння? Чи зміниться кваліфікація, якби Астахов заволодів телефоном під час перебування у квартирі Бородіна?

Завдання для індивідуальної роботи:

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття злочину та його ознаки.
2. Поняття складу злочину.
3. Поняття кримінальної відповідальності.
4. Поняття та мета покарання.
5. Система і види покарань.

6. Поняття судимості.

Завдання для самостійної роботи:

Самостійно підготувати такі питання:

1. У чому полягає основна відмінність кримінального права від інших галузей права? Визначте місце кримінального права у системі права України.
2. Охарактеризуйте кримінально-правові норми. У чому полягають їх особливості?
3. У чому полягає відмінність злочину від проступку?
4. Порівняйте незакінчений злочин та добровільну відмову від вчинення злочину.
5. Що таке співучасть? Які види співучасті вам відомі?
6. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності при співучасті?
7. Чи не вбачаєте ви суперечності у поняттях “кара” і “гуманізм кримінального покарання”?
8. Які норми Кримінального кодексу України закріплюють принцип презумпції невинуватості?
9. Порівняйте громадські роботи та виправні роботи.
10. Порівняйте примусові заходи виховного характеру та заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх в адміністративному праві.
11. Порівняйте позбавлення волі і обмеження волі.
12. Порівняйте арешт і обмеження волі.
13. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх?
14. Охарактеризуйте порядок призначення покарання та звільнення від нього.
15. Охарактеризуйте види злочинів проти основ національної безпеки України.
16. Дайте загальну характеристику кримінальній відповідальності за порушення виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.
17. Порівняйте різні види злочинів проти власності, передбачених Кримінальним кодексом України.
18. Дайте загальну характеристику видів злочинів у сфері господарської діяльності.

Література:

Основні нормативні акти:

1. *Закон України* “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” від 30.06.1993 № 3341-ХІІ. Документ 3341-12. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. *Конституція України*. Коментар основних положень Конституції України щодо захисту прав та свобод людини і громадянина / Упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2007. – 112с.
3. *Кримінальний кодекс* України. Документ 2341-14. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. *Кримінально-процесуальний кодекс* України. Документ 1001-05. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. *Наказ Міністерства охорони здоров'я України* від 17 січня 1995 р., N 6 “Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень”. Документ z0255-95. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. *Постанова Верховного Суду України* від 7 лютого 2003 р., № 2 “Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи”. Документ v0002700-03. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. *Постанова Верховного Суду України* від 26 квітня 2002 р., № 1 “Про судову практику у справах про необхідну оборону”. Документ v0001700-02. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Додаткова:

1. *Вовк І.* Види аналогії у кримінальному судочинстві України / І. Вовк // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 149 – 153.
2. *Зайцев О.В.* Удосконалення механізму кримінальної відповідальності за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання / О.В. Зайцев // Проблеми законності. – 2009. – № 104. – С. 188 – 197.
3. *Кримінальне право* України. Загальна частина: підручник / [Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін.]; за заг.ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [2-е вид., перероб. і допов.] – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
4. *Лисогор В.* Презумпція невинуватості – основний принцип кримінального процесу в правовій державі / В. Лисогор // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 145 – 148.
5. *Ляпунова Н.* Потерпілий як суб'єкт кримінальних правовідносин / Н. Ляпунова, І. Митрофанов // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – С. 87 – 93.
6. *Митрофанов І.* Поняття та складові механізму реалізації кримінальної відповідальності / І. Митрофанов // Юридична Україна. – 2009. – № 7. – С. 102 – 108.
7. *Охріменко І.* Психологічна характеристика механізму злочинної поведінки / І. Охріменко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 153 – 156.
8. *Приходько Т.М.* Фізіологічний афект – одна з підстав визнання особи обмежено осудною / Т.М. Приходько // Право України. – 2001. – № 1. – С. 53 – 55.
9. *Сучасне кримінальне право* України: курс лекцій / Савченко А.В., Кузнецов В.В., Штанько О.Ф. – [2-е вид., виправ, та доповн.] – К.: Вид. Паливода А.В., 2006. – 636 с.
10. *Чайка О.* Суб'єкт та суб'єктивна сторона складу злочину “ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані” / О. Чайка // Юридична Україна. – 2009. – № 5. – С. 115 – 121.
11. *Хабло О.* Зловживання кримінально-процесуальними правами: деякі проблеми / О. Хабло // Підприємництво господарство і право. – 2005. – № 9. – С. 158 – 162.

Електронні ресурси:

1. *Селецький С.І.* Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Селецький С.І. – К.: ЦУЛ, 2008. – 496с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
2. *Селецький С.І.* Кримінальне право України. Загальна част.: навч. посіб. / Селецький С.І. – [2-ге вид-ня]. – К.: ЦУЛ, 2008. – 248с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
3. *Хохлова І.В.* Кримінальне право України. Загальна част.: навч. посіб. / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: ЦУЛ, 2006. – 272с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
4. *Вереша Р.В.* Кримінальне право України. Загальна част. / Р.В. Вереша, І.К. Туркевич. – К.: ЦУЛ, 2007 – 208с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
5. *Дьомін Ю.М.* Кримінальне право України: (у питаннях і відповідях) / Ю.М. Дьомін, С.О. Юлдашев. – Вид-во: Мауп. – 2005. – 340с. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
6. *Кримінальне право* України: Загальна частина: підручник / [за ред. М.Бажанова, В. Сташиса, В.Я. Тація]. – К.-Х.: Юрінком Інтер, 2002. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Індивідуальна робота передбачає підготовку реферату з обраної студентом тематики до підсумкового рейтингу, а також підготовку до семінарських занять протягом семестру. Теми індивідуальної роботи мають науково-дослідний характер, підвищену складність, виступають певним тематичним доповненням семінарського заняття, методом поглибленої підготовки до нього і можуть бути представлені у вигляді реферативних повідомлень.

Реферат – це короткий письмовий виклад наукової теми (питання), складений на підставі здійсненого аналізу різних інформаційних джерел. Теми рефератів наведені у планах семінарських занять.

Реферат повинен мати чітку логічну побудову і повинен містити такі складові:

1. титульний аркуш;
2. план роботи із зазначенням сторінок початку кожного з розділів;
3. вступ на 1-2 сторінки (робиться постановка проблеми, аналізується стан дослідження проблеми);
4. основна частина обсягом 8-10 сторінок (викладається основний матеріал);
5. підсумкова частина на 1-2 сторінки (містить висновки);
6. перелік інформаційних джерел та використаної літератури;
7. якщо необхідно, реферат може містити додатки, переліки умовних скорочень тощо.

У вступі має бути обґрунтована *актуальність обраної теми*, наведена *коротка характеристика сучасного стану і наукової розробки проблеми* (питання), що розглядатиметься в рефераті, сформульована *мета роботи*, а також здійснений *короткий огляд джерел*, використаних автором.

Основна частина передбачає розкриття змісту обраної теми, її основних питань і проблем. Головною вимогою є показати, яким чином питання, що аналізується, відображене у літературі, висвітлити різні точки зору на нього та дати їх критичний аналіз. Тему реферату необхідно розглядати з позицій сучасної науки. Студент має продемонструвати уміння самостійно робити висновки на основі вивчених нормативно-правових актів та літератури й узагальнювати матеріал. Основна частина може складатися з 2-3 розділів.

У *заклучній частині* у стислому вигляді подаються *висновки*, які містять короткий підсумок проведеного дослідження, тобто є коротким резюме реферату, а також показується, якою мірою вдалося вирішити поставлені завдання і досягти мети. Тут також можуть бути наведені *рекомендації і пропозиції* щодо практичного розв'язання проблем, піднятих у рефераті.

Наприкінці реферату вміщують *список використаної літератури, додатки (за необхідності)*. Складові роботи мають логічно поєднуватися і відповідати одна одній.

Література з теми реферату повинна мати пізнавальне значення у контексті вивчення й осмислення дисципліни, тому до списку варто включати монографії, статті з наукових журналів, навчальні посібники, що рекомендовані навчальною та робочою програмами або знайдені автором роботи, документальні й інформаційні джерела тощо. Матеріали у списку слід оформляти згідно з державними стандартами України.

Робота виконується на стандартних аркушах формату А4 грамотно, без помарок і виправлень. Скорочення слів, окрім узвичаєних аббревіатур, не допускається. Текст розміщують на одному боці аркуша, залишаючи поля з усіх боків по 2см.

Першою сторінкою реферату є титульний аркуш, де вказується тема, прізвище, ім'я та по-батькові автора, спеціальність, курс, група (Див. додаток). На другій сторінці повинен бути наведений план реферату із зазначенням сторінок, де починаються відповідні розділи.

Кожний розділ починається з нової сторінки. Нумерація сторінок тексту починається з титульного аркуша, однак номери проставляються тільки з другої сторінки (таким чином, вступ зазвичай починається на 3-й сторінці). Розділи основної частини нумеруються арабськими цифрами, параграфи – цифрою розділу і параграфу через крапку (1.2, 2.2 і т.п.). Вступ і висновки не нумеруються.

Назву таблиць вказують зверху над таблицею, а назву малюнків розміщують під малюнком. Нумерація таблиць і малюнків може бути наскрізною по всій роботі.

При написанні реферату переслідуються наступні цілі:

- 1) систематизація, закріплення та розширення отриманих теоретичних знань за фахом і їхнім застосуванням для постановки і рішення конкретних наукових і прикладних (практичних) завдань;
- 2) поглиблення навичок ведення самостійної роботи, оволодіння сучасними методами постановки і аналізу проблем;
- 3) розвиток уміння проводити критичний аналіз літератури, творчо обговорювати результати роботи, вести наукову полеміку.

Реферативна робота повинна:

- 1) носити творчий характер з використанням актуальних статистичних даних і діючих нормативних правових актів;
  - 2) відповідати вимогам логічного і чіткого викладу матеріалу, доказовості і вірогідності фактів;
- відбивати вміння студента користуватися раціональними прийомами пошуку, відбору, обробки та систематизації інформації, здатності працювати з нормативно-правовими актами.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента є невід'ємною складовою частиною навчального процесу і основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. *Основна мета самостійної роботи* – засвоєння навчального матеріалу, передбаченого програмою курсу і не охопленого іншими видами занять – лекційними, практичними тощо. Самостійна робота студентів сприяє розвитку юридичного мислення та формування правосвідомості, навичок цілеспрямованої самостійної роботи з нормативними актами та літературними джерелами, вміння на їх основі аналізувати та вирішувати проблемні питання і робити власні висновки та обґрунтування як теоретичного, так і практичного характеру.

Зміст самостійної роботи студента з дисципліни “Правознавство” визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Елементи самостійної роботи присутні у всіх формах навчальних занять: лекційних, практичних, у підготовці рефератів, досліджень, наукових доповідей, опрацюванні нормативних матеріалів, тестуванні тощо.

Самостійна робота відповідно до завдань, передбачених цими методичними матеріалами, полягає у самостійному вивченні навчального матеріалу: літератури і нормативних актів за темами і питаннями програми, їх осмислюванні та опрацюванні. Складні питання і труднощі, які виникають при самостійному вивченні матеріалу, можуть бути роз'яснені викладачем під час проведення семінарських занять та в порядку індивідуальної роботи зі студентами. Самостійна робота має сприяти поглибленню професійних знань, викликати бажання до більш ґрунтовного вивчення конкретної проблематики за програмою курсу.

Забезпеченням самостійної роботи студента є навчально-методичні засоби, а саме: нормативно-правові акти, основна та додаткова література, періодичні видання, методичні розробки, конспект лекцій викладача тощо.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці інституту, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом і становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АЛГОРИТМУ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ЗАДАЧ, АНАЛІЗУ НОРМАТИВНИХ АКТІВ, ПОРІВНЯННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ І ЯВИЩ

Аналіз нормативних актів

1. Намагайтеся визначити в тексті основне, звертайте увагу на структуру акта (поділ на частини, статті).
2. Звертайте увагу на те, коли та яким органом прийнято нормативний акт, коли він набув чинності, чи діє він тоді, коли відбулися події.
3. Якщо є декілька актів з одного питання, не забувайте визначити співвідношення їх юридичної сили.
4. Запам'ятайте, що нормативні акти складають спеціальною юридичною мовою, яку необхідно навчитися розуміти.

Розв'язання юридичних задач (ситуацій)

1. При вирішенні задач (ситуацій) слід уважно ознайомитися з її умовами, з тим, щоб жодна обставина не залишилася поза увагою. Задача вирішується тільки на підставі тих умов, які прямо в ній сформульовані, якщо інше не обумовлено окремо.
2. Необхідно чітко з'ясувати, що вимагається при вирішенні задачі (ситуації), на які конкретні запитання та в якій послідовності слід відповідати, оскільки подальше вирішення задачі (ситуації) слід розпочинати з формулювання конкретної прямої відповіді на поставлені запитання.
3. При вирішенні задач (ситуацій), за умовами яких слід оцінити правильність (законність) дій осіб, у разі визнання їх незаконними, слід обов'язково запропонувати правильний варіант поведінки з урахуванням умов ситуації.
4. Важливим етапом вирішення задачі (ситуації) є пошук правових норм, відповідно до яких її слід вирішити, здійснити аналіз і співставлення з умовами задачі. Для того, щоб успішно виконати цю роботу, необхідно ґрунтовно знати положення чинного законодавства.
5. Для вирішення окремих задач необхідно проаналізувати різні думки, що висловлені в літературі зі спірних питань. У такому випадку після викладення основних поглядів учених слід сформулювати власне ставлення до спірного питання та належним чином його обґрунтувати.
6. В умовах деяких задач йдеться про певні процесуальні рішення, що прийняті відповідними посадовими особами (чи про певні процесуальні дії, що ними виконані) в конкретній практичній ситуації. При вирішенні таких задач, слід звернути увагу на те, що рішення та дії посадових осіб можуть бути неправильними по суті чи неправильно обґрунтованими (процесуальні рішення) або неправильно проведеними (процесуальні дії).
7. Якщо за умовами задачі можна дійти до декількох рішень, то для кожного з них потрібно конкретизувати обставини задачі та надати обґрунтування, тобто вирішити кожний із можливих варіантів.
8. Рішення кожної задачі повинно бути мотивованим, з роз'ясненням зроблених висновків і посиланням на відповідні правові норми.
9. Вирішення задач, структурно-логічних і тестових завдань слід виконувати в письмовій формі.

Порівняння юридичних понять і явищ

Для порівняння пропонуються поняття, явища й правові інститути, які є подібними:

1. Порівняння доцільно виконувати у формі таблиці.

2. Передусім визначте запитання для порівняння.
3. Намагайтеся визначити не лише відмінності, які є між запропонованими об'єктами порівняння, а й спільні риси, які є між ними.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Модульний контроль – форма контролю, у якому підводиться підсумок роботи студента впродовж модуля. Результатом модульного контролю є модульна оцінка. Модульний контроль проводиться після вивчення програмного матеріалу у вигляді **контрольної** або **тестової роботи**. Питання для самостійної перевірки знань наводяться нижче.

Модульний контроль № 1

1. Що таке соціальні норми і які види соціальних норм вам відомі?
2. Охарактеризуйте морально-етичні, релігійні, політичні норми, норми громадських організацій, та правові норми.
3. Які норми і чому займають особливе місце серед соціальних норм?
4. Порівняйте норми права та норми релігії.
5. Що означає поняття “система права”?
6. Що означає поняття “право” в об’єктивному розумінні?
7. Що означає поняття “суб’єктивне право”?
8. Назвіть ознаки права і дайте його визначення.
9. Дайте визначення поняття “функції права”.
10. Які функції права вам відомі?
11. Що означає поняття “предмет правового регулювання”?
12. Що таке методи правового регулювання і які ознаки визначають специфіку?
13. Чим відрізняються імперативний і диспозитивний методи?
14. Дайте визначення поняття “галузь права”.
15. Що є основними та допоміжними критеріями поділу правових норм на галузі?
16. Які елементи включає в себе система права?
17. За якими підставами класифікують правові норми?
18. Що таке тлумачення правових норм і які його види ви знаєте?
19. Дайте загальну характеристику правозастосовної діяльності.
20. Що собою являє реалізація правових приписів і в яких формах вона може здійснюватися?
21. Що таке правовідносини і які їх види вам відомі?
22. Які елементи включає в себе склад правовідносин?
23. Охарактеризуйте фізичних та юридичних осіб?
24. Що таке правосуб’єктність і які елементи вона включає?
25. Дайте визначення понять: “правоздатність”, “дієздатність”, “деліктоздатність”, “осудність”.
26. Якими особливостями відзначається правосуб’єктність юридичних осіб?
27. Якими особливостями відзначається правосуб’єктність фізичних осіб?
28. Що таке припинення юридичної особи і які його способи вам відомі?
29. Що таке зміст правовідносин і які аспекти він включає?
30. Що є підставою виникнення, зміни та припинення правовідносин і які види юридичних фактів вам відомі?
31. Дайте загальну характеристику злочинів і проступків.
32. Що таке суспільний (соціальний) порядок і якими нормами він визначений?
33. Що таке правопорядок і які його види вам відомі?
34. Які гарантії законності вам відомі? Охарактеризуйте кожен з них.
35. Що таке правосвідомість і з яких елементів вона складається?
36. Які види правосвідомості розрізняють?
37. Які функції виконує правосвідомість?
38. Що таке правопорушення і які ознаки воно має?
39. Які елементи входять до складу правопорушення?
40. Що таке умисне правопорушення і які ознаки має прямий і непрямий умисел?
41. Які ознаки має правопорушення, скоєне з необережності і які види необережності розрізняють?
42. Порівняйте мотив і мету правопорушення?

43. За якими ознаками правопорушення класифікують на види?
44. Що таке злочин і які його види ви знаєте?
45. Що таке проступок і які його види ви знаєте?
46. Доведіть, що правопорушенням може бути не тільки діяння, а й бездіяльність.
47. Дайте визначення юридичної відповідальності, назвіть її ознаки і види.
48. З яких елементів складається зміст юридичної відповідальності?
49. Що є підставами юридичної відповідальності?
50. Які наслідки зумовлює юридична відповідальність?
51. Дайте загальну характеристику конституційного права як галузі права.
52. У чому полягають особливості методів конституційно-правового регулювання?
53. Охарактеризуйте суб'єктів конституційно-правових відносин.
54. Дайте загальну характеристику Конституції України.
55. Який порядок внесення змін до Конституції України?
56. Охарактеризуйте форму правління України.
57. Охарактеризуйте форму політичного режиму України.
58. Охарактеризуйте форму адміністративно-територіального устрою України.
59. Надайте визначення прав свобод і обов'язків громадян.
60. З урахуванням яких міжнародно-правових актів розроблена система прав і свобод в Україні?
61. Надайте характеристику окремих видів прав і свобод.
62. Охарактеризуйте конституційні обов'язки громадян України.
63. Які гарантії конституційних прав і свобод вам відомі?
64. Які механізми захисту прав і свобод закріплено законодавством України?
65. Які міжнародно-правові засоби захисту прав і свобод вам відомі?
66. Охарактеризуйте загальні засади організації державної влади в Україні.
67. Надайте загальну характеристику органів державної влади України.
68. Які питання вирішуються виключно референдумом і які питання не можуть виноситися на референдум?
69. Охарактеризуйте організаційну структуру та основні повноваження Верховної Ради України.
70. Охарактеризуйте правовий статус народних депутатів України.
71. Що таке депутатський запит і депутатське звернення?
72. Охарактеризуйте правовий статус Президента України.
73. Що таке імпічмент Президенту і яку процедуру він передбачає?
74. Надайте характеристику органів державної виконавчої влади.
75. Охарактеризуйте організаційну структуру і правовий статус Кабінету Міністрів України.
76. Надайте характеристику місцевих органів виконавчої влади України.
77. Охарактеризуйте систему органів місцевого самоврядування України.
78. У чому полягають особливості місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим?
79. Розкрийте зміст, доцільність і наслідки взаємного делегування повноважень органів місцевої державної влади і органів місцевого самоврядування.
80. Що таке "виборча система" і які види виборчих систем вам відомі?
81. Порівняйте: мажоритарну виборчу систему та пропорційну виборчу систему.
82. Що таке "виборче право" і у якому розумінні може тлумачитися це поняття?
83. Порівняйте активне виборче право і пасивне виборче право.
84. Які принципи виборчого права вам відомі?
85. Які етапи включає виборчий процес? Охарактеризуйте кожен з них.
86. Якими особливостями відзначаються вибори народних депутатів України?
87. Охарактеризуйте особливості виборів Президента України.
88. Якими особливостями відзначаються вибори до місцевих рад?
89. Дайте загальну характеристику адміністративного права України як галузі права.
90. Що є предметом правового регулювання адміністративного права?
91. Що становить метод адміністративно-правового регулювання суспільних відносин?
92. Охарактеризуйте систему адміністративного права.
93. Розкрийте зміст поняття "адміністративне правопорушення" та назвіть ознаки, які йому

притаманні.

94. Назвіть об'єкти цивільних правовідносин.
95. Охарактеризуйте склад адміністративного правопорушення.
96. Які види адміністративних правопорушень вам відомі?
97. Назвіть основні риси адміністративної відповідальності.
98. У чому полягають особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх?
99. Які види адміністративних стягнень передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення?
100. Які органи, установи, посадові особи мають право накладати адміністративні стягнення?
101. Які види цивільно-правової відповідальності вам відомі?
102. Що є підставою настання цивільно-правової відповідальності?
103. Назвіть підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
104. Що таке право власності? Які ознаки характеризує це право?
105. Які складові становлять зміст права власності?
106. Охарактеризуйте суб'єктів та об'єкти права власності.
107. Охарактеризуйте підстави набуття права власності.
108. Які способи припинення права власності передбачає цивільне законодавство України?
109. Які вам відомі підстави виникнення зобов'язань?
110. Які вимоги встановлює законодавство до виконання зобов'язань їх сторонами?
111. Які ви знаєте способи припинення зобов'язань?
112. Що таке порушення зобов'язання? Які правові наслідки настають у випадку порушення зобов'язань?
113. Що таке договір у цивільному праві? Які види класифікації договорів вам відомі?
114. Що таке спадкування? Хто може бути спадкодавцем і спадкоємцем?
115. Охарактеризуйте способи спадкування.
116. Порівняйте спадкування за законом і спадкування за заповітом.
117. Що таке заповідальний відказ?
118. Що таке обов'язкова частка у спадщині і хто має на неї право?
119. Як визначаються строки і терміни у цивільному законодавстві?

Модульний контроль № 2

1. Дайте загальну характеристику житлового права України як галузі права.
2. Що є предметом житлового права?
3. Що становить систему житлового права?
4. Дайте загальну характеристику Житлового кодексу України.
5. Що включає житловий фонд України?
6. Який порядок забезпечення громадян житлом передбачений чинним законодавством України?
7. Якими є права і обов'язки наймачів житла?
8. Який порядок приватизації житла передбачений Законом України "Про приватизацію державного житлового фонду"?
9. Які об'єкти не підлягають приватизації відповідно до чинного законодавства України?
10. На яких засадах здійснюється організація та діяльність житлово-будівельних кооперативів?
11. Який порядок організації та діяльності товариства співвласників квартир передбачений Законом України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку"?
12. У чому полягають особливості укладання договору купівлі-продажу житлового приміщення?
13. У чому полягають особливості договору обміну жилими приміщеннями?
14. Які види правопорушень наймачів житла вам відомі?
15. Назвіть види житлових спорів.
16. Які шляхи розв'язання житлових спорів вам відомі?
17. У чому полягають особливості юридичної відповідальності за порушення житлового законодавства?
18. Дайте загальну характеристику сімейного права як галузі права України.

19. Що становить предмет правового регулювання сімейного права?
20. Охарактеризуйте метод сімейного права.
21. Назвіть джерела сімейного права України.
22. Охарактеризуйте склад сімейно-правових відносин.
23. Дайте загальну характеристику Сімейного кодексу України.
24. Дайте визначення поняття “шлюб”.
25. Які умови укладення шлюбу передбачені сімейним законодавством України?
26. Який порядок укладення шлюбу встановлений Сімейним кодексом України?
27. У яких випадках не допускається укладення шлюбу?
28. Що становить зміст шлюбного договору?
29. Які питання не можуть бути предметом шлюбного договору?
30. Який порядок укладання шлюбного договору передбачений сімейним законодавством?
31. Визначте доцільність укладення шлюбного договору.
32. Яке правове значення має державна реєстрація шлюбу?
33. Які особисті немайнові права та обов’язки подружжя вам відомі?
34. Які майнові права та обов’язки подружжя вам відомі?
35. Яке майно належить до особистої власності подружжя?
36. Яке майно визнається спільною сумісною власністю подружжя?
37. Порівняйте: особисті немайнові права подружжя та майнові права подружжя.
38. Який порядок припинення шлюбу передбачений чинним сімейним законодавством України?
39. Порівняйте: розірвання шлюбу та визнання його недійсним.
40. У яких випадках шлюб визнається недійсним?
41. Які правові наслідки недійсності шлюбу?
42. Які основні права та обов’язки матері, батька і дитини вам відомі?
43. Доведіть взаємність прав та обов’язків дітей та батьків.
44. На яких підставах батьки можуть бути позбавлені батьківських прав?
45. Які заходи передбачаються для влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування відповідно до чинного сімейного законодавства України?
46. Порівняйте опіку та усиновлення.
47. Порівняйте опіку та патронат.
48. Який порядок призначення опіки та піклування передбачений чинним законодавством?
49. Який порядок скасування опіки та піклування передбачений чинним законодавством?
50. Який порядок усиновлення встановлений чинним законодавством?
51. Які правові наслідки породжує усиновлення?
52. Як здійснюється захист материнства та дитинства за нормами міжнародного права та законодавством України?
53. Дайте загальну характеристику Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”?
54. Які види актів громадянського стану вам відомі?
55. Що таке легалізація?
56. Дайте загальну характеристику галузі трудового права.
57. Які правовідносини складають предмет трудового права?
58. Що таке метод правового регулювання трудового права?
59. Які є види методів трудового права і в чому полягає їх зміст?
60. Що таке джерела трудового права?
61. Назвіть види джерел трудового права.
62. Які види суб’єктів трудового права вам відомі?
63. Назвіть елементи правового статусу суб’єктів трудового права.
64. Визначте правовий статус працівника як суб’єкта трудового права.
65. Які особливості правового статусу роботодавця як суб’єкта трудового права?
66. Визначте правовий статус трудового колективу як суб’єкта трудового права.
67. Які повноваження має професійна спілка як суб’єкт трудового права?
68. У яких випадках і які державні органи виступають як суб’єкти трудового права?
69. Охарактеризуйте особливості трудових правовідносин.

70. Назвіть умови та підстави виникнення трудових правовідносин.
71. Що є змістом трудових правовідносин?
72. Дайте визначення соціального партнерства.
73. Що таке колективний договір, і в яких аспектах його можна розглядати?
74. Яка роль належить колективному договору в реалізації повноважень трудового колективу?
75. Який порядок розроблення та прийняття колективного договору передбачений чинним законодавством?
76. Які основні фактори визначають зміст колективного договору?
77. Що таке зайнятість населення?
78. Який порядок набуття правового статусу безробітного?
79. Що таке трудовий договір, і які його правові властивості?
80. Що становить зміст трудового договору?
81. Який порядок укладання трудового договору передбачений діючим законодавством?
82. Назвіть загальні правила переведення працівників на іншу роботу.
83. Які особливості звільнення працівників за загальними і додатковими підставами з ініціативи роботодавця?
84. У яких випадках можливе розірвання трудового договору з ініціативи третіх осіб?
85. Який існує порядок оформлення припинення трудового договору та проведення розрахунку з працівником?
86. Назвіть випадки, коли працівник, який звільняється з роботи, не повинен відпрацьовувати два тижні.
87. Які є підстави для розірвання трудового договору з ініціативи власника?
88. Які є підстави для розірвання трудового договору з ініціативи працівника?
89. Що таке робочий час та які види його тривалості вам відомі?
90. Які існують законодавчі обмеження щодо залучення працівника до надурочних робіт?
91. Що таке час відпочинку, і які його види вам відомі?
92. Що таке заробітна плата, та які її складові?
93. Назвіть види заохочень у трудовому праві та дайте їм характеристику.
94. Які види стягнень застосовуються при загальній та спеціальній дисциплінарній відповідальності?
95. Що таке дисциплінарний проступок?
96. Який порядок накладання та зняття дисциплінарних стягнень, передбачений чинним законодавством?
97. Назвіть умови та підстави матеріальної відповідальності у трудовому праві?
98. У яких випадках застосовується підвищена матеріальна відповідальність?
99. Що таке трудовий спір, та які його види вам відомі?
100. Як вирішуються колективні спори?

Модульний контроль № 3

1. Дайте загальну характеристику фінансового права як галузі права.
2. Що є предметом фінансового права?
3. Охарактеризуйте основний метод правового регулювання у фінансовому праві.
4. Що становить систему фінансового права?
5. Дайте визначення фінансів.
6. У чому полягають особливості фінансових правовідносин?
7. Назвіть державні органи, що керують фінансовою діяльністю.
8. Який порядок здійснення фінансового контролю передбачений чинним законодавством?
9. Дайте визначення бюджету як економічної та правової категорії.
10. Дайте загальну характеристику бюджетного права.
11. Назвіть складові бюджетної системи України.

12. Що таке бюджетний процес?
13. Які стадії бюджетного процесу вам відомі?
14. Дайте загальну характеристику Бюджетного кодексу України.
15. Який порядок складання, розгляду і затвердження бюджетів різних рівнів передбачений чинним законодавством України?
16. Які види звітів про виконання Державного бюджету України вам відомі?
17. Що таке державні доходи та які їх види ви знаєте?
18. Яке місце в складі державних доходів займають неподаткові надходження. Свою відповідь обґрунтуйте.
19. Що таке податкова система?
20. На яких принципах побудована податкова система?
21. Що таке податок та які риси його характеризують?
22. Порівняйте прямі та непрямі податки.
23. Дайте загальну характеристику господарського права як галузі права України.
24. Що є безпосереднім предметом регулювання господарського права?
25. Дайте визначення поняття “господарські відносини”.
26. Назвіть ознаки господарських відносин.
27. Назвіть джерела господарського права.
28. Дайте загальну характеристику Господарського кодексу України.
29. Назвіть учасників відносин у сфері господарювання.
30. Як ви вважаєте, у чому полягає різниця між господарським та цивільним правом?
31. Дайте визначення поняття “підприємницької діяльності” і назвіть її основні ознаки.
32. Назвіть принципи підприємницької діяльності.
33. Охарактеризуйте основні види господарської діяльності.
34. Які обмеження встановлені законом щодо здійснення підприємницької діяльності?
35. У якому порядку здійснюється державна реєстрація суб’єктів господарювання – юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців?
36. Що таке підприємництво?
37. Назвіть види підприємств в Україні.
38. Порівняйте: унітарне підприємство і корпоративне підприємство.
39. Дайте визначення поняття “господарське товариство”.
40. Що таке фермерське господарство?
41. Назвіть види господарських товариств та порівняйте їх ознаки.
42. Які установчі документи суб’єкта господарювання Вам відомі?
43. Які види об’єднань підприємств Вам відомі?
44. Порівняйте ознаки відомих Вам видів об’єднань підприємств.
45. Визначте правовий статус фізичної особи – підприємця.
46. Дайте визначення поняття “господарський договір”.
47. Назвіть особливі ознаки господарського договору.
48. На які види можуть бути класифіковані господарські договори?
49. Назвіть функції господарського договору.
50. Охарактеризуйте особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності.
51. Охарактеризуйте особливості правового регулювання перевезення вантажів.
52. Охарактеризуйте особливості правового регулювання капітального будівництва.
53. Охарактеризуйте особливості правового регулювання інноваційної діяльності.
54. Охарактеризуйте особливості правового регулювання фінансової діяльності.
55. Назвіть основні способи захисту прав суб’єктів господарювання.
56. Які види господарських правопорушень Ви знаєте?
57. Які особливості притаманні господарсько-правовій відповідальності?
58. Які види господарських санкцій за порушення у сфері господарської діяльності застосовуються згідно з чинним законодавством України?

Модульний контроль № 4

1. Дайте загальну характеристику земельного права як галузі права та його джерел.
2. Що включає структура земельного фонду України?
3. Охарактеризуйте земельну реформу України.
4. Обґрунтуйте положення про те, що земля є основним національним багатством України.
5. Що є предметом земельного права?
6. Охарактеризуйте метод правового регулювання у земельному праві.
7. Що включає система земельного права?
8. Чому земельне право слід вважати комплексною галуззю права?
9. У чому полягають особливості земельно-правових норм?
10. У чому полягають особливості земельно-правових відносин?
11. Які форми власності на землю передбачені чинним законодавством України?
12. Порівняйте право приватної власності на землю громадян і юридичних осіб.
13. Який порядок приватизації земельних ділянок передбачений чинним законодавством України?
14. Що включає право землекористування?
15. Які права та обов'язки землекористувачів встановлює чинне законодавство України?
16. Дайте визначення поняття "оренда землі".
17. Порівняйте: постійне користування земельною ділянкою та оренду.
18. Що таке орендна плата за землю?
19. Дайте загальну характеристику Закону України "Про плату за землю".
20. Що означає термін "застава землі"?
21. Дайте визначення поняття "іпотека".
22. Який порядок вирішення земельних спорів передбачений чинним законодавством України?
23. Що таке аграрне право?
24. Назвіть джерела аграрного права.
25. Дайте загальну характеристику Закону України "Про колективне сільськогосподарське підприємство".
26. Який порядок створення фермерського господарства передбачений чинним законодавством України?
27. Дайте загальну характеристику Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію".
28. Який порядок створення і функціонування особистого селянського господарства передбачений Законом України "Про особисте селянське господарство"?
29. У чому полягає відмінність між земельним та аграрним правом?
30. Дайте загальну характеристику екологічного права як галузі права.
31. Що є предметом екологічного права?
32. Що становить метод екологічного права?
33. Назвіть джерела екологічного права.
34. Чому екологічне право слід вважати комплексною галуззю права?
35. Дайте загальну характеристику Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".
36. Які основні елементи економічного механізму природокористування та охорони довкілля вам відомі?
37. Назвіть права та обов'язки природокористувачів.
38. Охарактеризуйте екологічні права та обов'язки громадян України.
39. Що включає в себе право власності на природні ресурси?
40. Дайте загальну характеристику Закону України "Про екологічну експертизу".
41. Порівняйте державну екологічну експертизу і громадську екологічну експертизу.
42. Дайте загальну характеристику Земельного кодексу України.
43. Дайте загальну характеристику Лісового кодексу України.
44. Як здійснюється правова охорона водних ресурсів?
45. Які правові засоби охорони тваринного світу передбачені чинним законодавством України?
46. Дайте загальну характеристику Червоної книги України.

47. Які правові засоби охорони атмосферного повітря передбачені чинним законодавством України?
48. Які складові природо-заповідного фонду вам відомі?
49. Дайте загальну характеристику кримінального права як галузі права.
50. Що є предметом кримінального права?
51. Що становить метод кримінального права?
52. Дайте загальну характеристику Кримінального кодексу України.
53. Як діє Кримінальний кодекс України в часі?
54. У чому полягає основна відмінність кримінального права від інших галузей права? Визначте місце кримінального права у системі права України.
55. Які основні функції виконує кримінальне право?
56. Які принципи кримінального права вам відомі?
57. Охарактеризуйте кримінально-правові норми. У чому полягають їх особливості?
58. Чому кримінальне право вважають охоронною галуззю права?
59. Дайте визначення злочину та охарактеризуйте його ознаки.
60. У чому полягає відмінність злочину від проступку?
61. Які види злочинів вам відомі?
62. Дайте характеристику складу злочину.
63. Які стадії вчинення злочину передбачені Кримінальним кодексом України?
64. Порівняйте незакінчений злочин та добровільну відмову від вчинення злочину.
65. Що таке співучасть? Які види співучасті вам відомі?
66. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності при співучасті?
67. Які види злочинних груп розрізняють у кримінальному праві?
68. Що таке добровільна відмова від доведення злочину до кінця?
69. Чи передбачена кримінальна відповідальність при добровільній відмові від вчинення злочину?
70. Чи не вбачаєте ви суперечності у поняттях “кара” і “гуманізм кримінального покарання”?
71. Які норми Кримінального кодексу України закріплюють принцип презумпції невинуватості?
72. Охарактеризуйте мету і підстави кримінальної відповідальності.
73. Дайте визначення поняттю “кримінальна відповідальність”.
74. Які види кримінальних покарань передбачені Кримінальним кодексом України?
75. Порівняйте громадські роботи та виправні роботи.
76. Які з наведених нижче покарань можуть застосовуватися до неповнолітніх: штраф; громадські роботи; виправні роботи; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; конфіскація майна; арешт; позбавлення волі на певний строк; обмеження волі?
77. Порівняйте примусові заходи виховного характеру та заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх в адміністративному праві.
78. Порівняйте позбавлення волі і обмеження волі.
79. Порівняйте арешт і обмеження волі.
80. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх?
81. Які з наведених нижче примусових заходів виховного характеру можуть бути застосовані до неповнолітніх: застереження; виселення із займаного приміщення; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи; позбавлення неповнолітнього заробітної плати або стипендії з метою відшкодування заподіяних збитків.
82. Які обставини пом’якшують кримінальну відповідальність?
83. Які обставини обтяжують кримінальну відповідальність?
84. Охарактеризуйте порядок призначення покарання та звільнення від нього.
85. Який порядок призначення покарання передбачений чинним кримінальним законодавством в разі вчинення кількох злочинів?
86. Які примусові заходи виховного характеру можуть застосовуватися щодо неповнолітніх?
87. Охарактеризуйте види злочинів проти основ національної безпеки України.
88. Які види злочинів проти життя та здоров’я особи вам відомі?
89. Які види злочинів проти волі, честі та гідності особи вам відомі?
90. Які види злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи вам відомі?

91. Дайте загальну характеристику кримінальній відповідальності за порушення виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.
92. Порівняйте різні види злочинів проти власності, передбачених Кримінальним кодексом України.
93. Охарактеризуйте види злочинів проти громадської безпеки.
94. Які види злочинів проти довкілля вам відомі?
95. Назвіть види злочинів проти громадського порядку та моральності. Дайте загальну характеристику видів злочинів у сфері господарської діяльності.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Основні закономірності виникнення держави та права. Теорії походження держави.
2. Поняття держави та її ознаки. Апарат держави як система державних органів.
3. Характеристика внутрішніх і зовнішніх напрямів діяльності (функцій) держави.
4. Поняття форми держави та її елементів.
5. Форма державного правління та форма державного устрою. Політичний режим.
6. Поняття та ознаки громадянського суспільства і правової держави.
7. Соціальні норми: поняття, види призначення, приклади.
8. Право та мораль: їх співвідношення у суспільстві.
9. Правові норми як вид соціальних норм: поняття, основні ознаки, види.
10. Роль та функції права у суспільстві.
11. Поняття та види джерел права України.
12. Види систематизації законодавства.
13. Закони і підзаконні акти: основні ознаки, види приклади.
14. Законність та правопорядок: поняття та зміст.
15. Поняття та види галузей права.
16. Правовідносини: поняття, види склад, приклади.
17. Суб'єкти правовідносин та поняття правосуб'єктності.
18. Правопорушення: основні ознаки, види, приклади.
19. Юридична відповідальність: поняття, цілі, принципи.
20. Конституційне право України: поняття, джерела.
21. Конституційні права і свободи: поняття і види.
22. Громадянство України: поняття, підстави набуття і припинення. Набуття громадянства дітьми.
23. Виборче право, виборча система та референдуми в Україні.
24. Система органів державної влади та управління в Україні.
25. Система місцевого самоврядування в Україні.
26. Судові та правоохоронні органи України.
27. Адміністративні правовідносини, їх специфіка та принцип регулювання.
28. Адміністративні правопорушення та види адміністративних стягнень.
29. Цивільний кодекс України – джерело цивільного права, його основні засади.
30. Майнові та немайнові цивільні правовідносини.
31. Поняття та види юридичних осіб.
32. Громадяни як суб'єкти правових відносин.
33. Цивільно-правові договори: поняття і види. Приклади договорів, які можуть укладати неповнолітні.
34. Цивільно-правова відповідальність малолітніх і неповнолітніх осіб: підстави, порядок відшкодування шкоди.
35. Захист прав споживачів: основні положення законодавства, способи, приклади.
36. Право власності: поняття, види, зміст.
37. Засоби захисту права власності за цивільним законодавством.
38. Поняття та основи виникнення зобов'язань. Окремі види зобов'язань.
39. Забезпечення виконання зобов'язань.
40. Угоди: поняття та види. Недійсність угод.
41. Спадкоємство за законом та за заповітом.
42. Сімейний кодекс України про порядок та умови укладання шлюбу.
43. Права та обов'язки подружжя.
44. Права та обов'язки батьків і дітей: підстави, види, приклади.
45. Підстави для припинення шлюбу. Порядок та умови розірвання шлюбу.
46. Аліменти зобов'язання батьків, дітей, інших членів їх сімей.
47. Житлове право України. Поняття житлового фонду.
48. Найм житлового приміщення. Житлові права та обов'язки наймачів та членів їх родини.

49. Договір житлового найму: сторони, порядок укладання.
50. Приватизація державного житлового фонду.
51. Види житлових спорів.
52. Право на працю та соціальне забезпечення: зміст, гарантії, способи реалізації.
53. Трудовий договір: сторони, зміст, порядок укладання і розірвання (загальні засади, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, з ініціативи працівника). Порядок працевлаштування неповнолітніх осіб.
54. Сутність та порядок складання колективного договору.
55. Трудова дисципліна за трудовим законодавством.
56. Розгляд колективних трудових спорів.
57. Порядок та строки розгляду індивідуальних спорів.
58. Дисциплінарні стягнення. Порядок їх застосування.
59. Матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації, організації.
60. КЗпП України про гарантії і компенсації для працівників, звільнених за скороченням штатів.
61. Поняття робочого часу і часу відпочинку. Види відпусток.
62. Соціальне страхування та пенсійне забезпечення в Україні.
63. Господарське право України: поняття, джерела.
64. Загальна характеристика суб'єктів господарювання.
65. Господарські зобов'язання та відповідальність за їх порушення.
66. Правовий статус господарських товариств.
67. Види господарських товариств; відповідальність їх учасників.
68. Порядок визнання суб'єкта господарювання банкрутом.
69. Фінансове право України: поняття, система, джерела.
70. Бюджетна система та бюджетний процес.
71. Податки: поняття, види, функції, система оподаткування.
72. Законодавство України про охорону навколишнього середовища.
73. Екологічні права та обов'язки громадян України.
74. Відповідальність за порушення екологічного законодавства.
75. Земельний кодекс про право власності на землю, на умови оренди землі.
76. Структура земельного фонду України.
77. Земельно-правові відносини, їх об'єкт, суб'єкт та особливості.
78. Форми власності на землю України. Поняття землекористування.
79. Права та обов'язки власників землі та землекористувачів.
80. Право земельного сервітуту.
81. Застава землі. Поняття іпотеки.
82. Особливості оренди землі та орендна плата за землю.
83. Порядок вирішення земельних спорів.
84. Поняття аграрного права. Правове регулювання аграрних відносин.
85. Кримінальне право України: предмет та метод правового регулювання.
86. Кримінальний кодекс України як джерело кримінального права України.
87. Поняття та ознаки злочину. Склад злочину.
88. Види злочину та співучасть у злочині.
89. Крайня необхідність. Необхідна оборона.
90. Поняття кримінальної відповідальності. Покарання: основні ознаки і види. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності є складовою багатогранного навчального процесу в ЧДІЕУ та полягає в організації зворотного зв'язку як засобу управління навчально-виховним процесом. Показники контролю успішності студентів – основа для судження про результати навчання та для вирішення таких питань як ступінь опанування навчальної програми, переведення на наступний курс, призначення стипендії, випуск з ВНЗ й видача диплома. Результати контролю успішності є основним показником, за яким оцінюється робота окремого студента, академічної групи, курсу, факультету в цілому, а також робота викладацького складу.

За умови правильної організації контроль успішності є основою для навчального, виховного, організаційного та методичного процесів.

Контроль успішності ґрунтується на таких основних принципах:

- 1) перевірка й оцінка успішності студента повинні відображати рівень засвоєння знань та стимулювати студента до досягнення нових успіхів;
- 2) перевірка й оцінювання знань мають проводитися систематично, планово, у нерозривному зв'язку з усім процесом навчання; послідовно з поступовим ускладненням завдань, змісту й методики;
- 3) перевірка й оцінювання знань повинні здійснюватися з урахуванням індивідуальних особливостей і особистих успіхів кожного окремого студента;
- 4) диференціація оцінок має здійснюватись заздалегідь визначеними об'єктивними критеріями;
- 5) оцінка знань студента повинна відповідати істинній якості та кількості засвоєних знань, умінь і навичок.

Контроль успішності з дисципліни “Правознавство” здійснюється з використанням методів і заходів, що визначаються інститутом згідно з вимогами впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Контроль успішності складається з системи планових заходів, що здійснюються у двох формах:

- 1) поточний контроль знань студента;
- 2) підсумковий контроль знань студента.

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань студента здійснюється з метою виявлення ступеня засвоєння студентом програмного матеріалу. Поточний контроль роботи студента протягом семестру має:

- 1) допомагати студентові в організації його роботи;
- 2) привчати студента до систематичного опрацювання матеріалу й підготовки до сприйняття наступних тем із програми дисципліни;
- 3) виявити ступінь відповідальності студента та його ставлення до роботи, причини, що перешкоджають виконувати навчальну програму;
- 4) стимулювати активність та інтерес студента у вивченні дисципліни;
- 5) виявити обсяг, глибину та якість сприйняття студентом матеріалу, який вивчається;
- 6) визначити прогалини в знаннях та способи їх усунення;
- 7) виявити рівень опанування навичками самостійної роботи.

Засвоєння дисципліни “Правознавство” **передбачає**: в складі 4-х змістових модулів **складання** студентом **підсумкових модульних контролів** та відповідно отримання 4-х модульних оцінок протягом семестру.

Оцінювання поточної роботи протягом семестру здійснюється окремо по кожному модулю, шляхом проведення модульного контролю. Критерії оцінки модулів та бали визначаються в таблицях “Критерії оцінки змістового модуля” (Табл. 2-4).

Результати оцінювання поточної роботи студента в семестрі (сума модульних оцінок) є **підставою** для:

- 1) допуску студента до складання екзамену;
- 2) не допуску студента до складання екзамену;
- 3) зарахування студенту дисципліни за результатами модульного контролю.

Загальне оцінювання поточної семестрової роботи студента здійснюється в межах 100 балів і визначається за допомогою системи оцінювання наведеної в таблиці “Критерії оцінок підсумкового контролю”.

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Таблиця 1

Загальне оцінювання поточної семестрової роботи

Оцінка ECTS	Оцінка (за нац. шкалою)	Змістовий модуль 1 пит. вага 0,2	Змістовий модуль 2 пит. вага 0,3	Змістовий модуль 3 пит. вага 0,3	Змістовий модуль 4 пит. вага 0,2	Сума балів
A	5 (відмінно)	19-20	27-30	28-30	19-20	90-100
B,C	4 (добре)	16-18	23-26	23-27	16-18	75-89
D,E	3 (задовільно)	13-15	19-22	19-22	13-15	60-74
FX	2 (незадовільно)	9-12	10-18	10-17	9-12	35-59
F	2 (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)	0-8	0-9	0-9	0-8	0-34

Таблиця 2

Критерії оцінки змістових модулів № 1 та № 4

Оцінка	Усна відповідь (макс.бал 5)	Реферат (макс.бал 6)	Тест (макс.бал 9)	Сума балів
5	4-5	6	9	19-20
4	3-4	5-6	7-8	16-18
3	2-3	4-5	6-7	13-15
2	2	3-4	5-6	9-12

Таблиця 3

Критерії оцінки змістового модуля № 2

Оцінка	Усна відповідь (макс.бал 5)	Виконання практичних завдань (макс.бал 7)	Реферат (макс.бал 8)	Тест (макс.бал 10)	Сума балів
5	4-5	6-7	7-8	10	27-30
4	3-4	5-6	6-7	9	23-26
3	2-3	5	6	7-8	19-22
2	2	2-4	3-5	3-6	10-18

Таблиця 4

Критерії оцінки змістового модуля № 3

Оцінка	Усна відповідь (макс.бал 5)	Реферат (макс.бал 12)	Тест (макс.бал 13)	Сума балів
5	4- 5	12	13	28-30
4	3- 4	10-11	10-12	23-27
3	2- 3	8-9	9-10	19-22
2	2	4-7	4-8	10-17

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Метою підсумкового контролю знань студента є визначення рівня та змісту знань студента за їх обсягом, якістю, глибиною. Підсумковий контроль знань студента з дисципліни “Правознавство” передбачає складання екзамену в усній формі. Питання, що включаються до екзаменаційних білетів, є вузловими, узагальненими, комплексними, потребують творчого підходу під час побудови відповіді та вміння синтезувати отримані знання.

Передумовою для складання підсумкового екзамену з дисципліни є поточна робота студента під час семестру. Підсумкова семестрова екзаменаційна оцінка виставляється на основі загальної кількості балів (але не більше 100).

Якщо результатом оцінювання поточної роботи студента стало набрання ним 60 і більше балів, оцінка виставляється за результатами модульного контролю (за згодою студента). Якщо результатом оцінювання поточної роботи студента стало набрання ним балів в сумі від 35 до 59 студент допускається до складання екзамену.

До екзамену не допускаються студенти, які протягом семестрового модульного контролю набрали менше, ніж 35 балів. Для вивчення дисципліни такі студенти повинні пройти повторний курс навчання.

Під час екзамену виставляється підсумкова семестрова оцінка з курсу:

- 1) або за результатом модульного контролю (за згодою студента);
- 2) або за результатом складання екзамену.

Найбільша сума балів, яку може набрати студент за семестр, визначається сумою максимально можливих балів за кожне завдання, яке є об’єктом контролю протягом семестру (п.7.6 Положення).

Перескладання модулів протягом семестру не допускається. Підвищення оцінки може бути отримано під час сесії за підсумками екзамену (п.7.12 Положення). Студент може підвищити оцінку (“добре”, “задовільно”, “незадовільно”), яку він одержав за результатами модульних контролів на один бал, складанням семестрового екзамену в період сесії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНОК ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою інституту
A	5 (відмінно)	90 – 100
B, C	4 (добре)	75 – 89
D, E	3 (задовільно)	60 – 74
FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	35 – 59
F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	1 – 34

Переведення академічних успіхів студентів, виражених у балах, у національну 4-бальну та шкалу ECTS

За шкалою ECTS	Значення оцінки	За шкалою навчального закладу
A	“Відмінно” – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість їх виконання оцінено числом балів, близьким до максимального.	90 – 100 балів (“відмінно” за національною шкалою)
B	“Дуже добре” – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального.	82 – 89 балів (“добре” за національною шкалою)
C	“Добре” – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, без прогалин, деякі практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані недостатньо, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками.	75 – 81 балів (“добре” за національною шкалою)
D	“Задовільно” – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, можливо,	64 – 74 балів (“задовільно” за національною шкалою)

	містять помилки.	
Е	“Посередньо” – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато передбачених програмою навчання завдань не виконано, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.	60 – 63 балів (“задовільно” за національною шкалою)
FX	“Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань з можливістю повторного складання.	35 – 59 балів (“незадовільно” за національною шкалою)
Ф	“Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не засвоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, усі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, необхідна значна подальша робота. Державна атестація проводиться до чинної нормативної бази.	1 – 34 балів (“незадовільно” за національною шкалою)

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

1. *Бондаренко Я.Г.* Основи правознавства. / Бондаренко Я.Г., Чабан Л.Г., Коваль Р.Г. – Х.: Вид. група “Основа”, 2008. – 127с.
2. *Молдован В.В.* Правознавство: навч. посібник / В.В. Молдован, Л.І. Чулінда. – [2-ге вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 184с.
3. *Правознавство: навч. посібник* / [Олуйко В.М. та ін.]; за ред. Р.І. Кондратьєва. – К.: Ін Юре, 2008 – 480с.
4. *Правознавство: підручник* / [Берлач А.І. та ін.]. – [2-е вид.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 790с.
5. *Правознавство: навч. посібник* / [О.Л. Копиленко, Ю.І. Римаренко, Л.І. Мозговий та ін.]. – К.: “ВД “Професіонал”, 2007. – 400с.
6. *Правознавство: підручник* / [за відп.ред. О.В. Дзера]. – [10-е вид, перероб і допов.]. – К. – Юрінком Інтер, 2007. – 848с.

Інформаційні ресурси

1. *Коровіна Л.Д.* Основи правознавства: навч. посібник / Коровіна Л.Д. – К., 2008 р. – 140с. [Електронний ресурс] // Режим доступу. – Студентський юридичний портал України: <http://the-law.at.load>
2. *Правознавство: підручник* / [В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.]; за заг.ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К.:КНЕУ, 2003. – 767с. [Електронний ресурс] // КНЕУ ProJekt – НеОфіційний сайт. – Режим доступу: <http://6201.org.ua/load/38-1-0-164>
3. *Правознавство: підручник* / [за ред. В.В. Копейчикова, А.М. Колодія]. – К.: “Юрінком Інтер”, 2006. [Електронний ресурс] // Студентський юридичний портал України. – Режим доступу: <http://the-law.at.ua>
4. *Самолюк В.* Основи правознавства: навч. посіб. / Самолюк В., Філіп’єва А., Мартинюк Р. – Острог. – Вид-во Нац-го ун-тету “Острозька академія”, 2006. – 253с. [Електронний ресурс] // Режим доступу до книги: <http://book.li.org.ua/ua/about>

ДОДАТОК

Зразок оформлення титульної сторінки індивідуального завдання

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ**

Кафедра цивільного, господарського та кримінального права

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

з дисципліни “Правознавство”

на тему:

Теорії походження держави

Студента 1 курсу
напряму підготовки “Соціальна робота”
Гр. СР-101
Петренка О.М.

Перевірив викладач:
к.і.н., доц. Нітченко А.Г.

Чернігів – 2013